

ANNALES

Anali za istrske in mediteranske študije
Annali di Studi istriani e mediterranee
Annals for Istrian and Mediterranean Studies
Series Historia et Sociologia, 36, 2026, 1

ANNALES

Anali za istrske in mediteranske študije
Annali di Studi istriani e mediterraneei
Annals for Istrian and Mediterranean Studies

Series Historia et Sociologia, 36, 2026, 1

ISSN 1408-5348
e-ISSN 2591-1775

UDK 009

Letnik 36, leto 2026, številka 1

**UREDNIŠKI ODBOR/
COMITATO DI REDAZIONE/
BOARD OF EDITORS:**

Roderick Bailey (UK), Gorazd Bajc, Simona Bergoč, Furio Bianco (IT), Aleksandr Cherkasov (RUS), Lucija Čok, Lovorka Čoralić (HR), Darko Darovec, Devan Jagodic (IT), Aleksej Kalc, Urška Lampe, Avgust Lešnik, John Jeffries Martin (USA), Robert Matijašič (HR), Darja Mihelič, Vesna Mikolič, Luciano Monzali (IT), Edward Muir (USA), Vojislav Pavlović (SRB), Peter Pirker (AUT), Claudio Povoło (IT), Marijan Premovič (MNE), Andrej Rahten, Žiga Oman, Vida Rožac Darovec, Mateja Sedmak, Lenart Škof, Polona Tratnik, Boštjan Udovič, Marta Verginella, Špela Verovšek, Tomislav Vignjevič, Paolo Wulzer (IT), Salvator Žitko

**Glavni urednik/Redattore capo/
Editor in chief:**

Darko Darovec

**Odgovorni urednik/Redattore
responsabile/Responsible Editor:**

Salvator Žitko

Uredniki/Redattori/Editors:

Urška Lampe, Boštjan Udovič, Žiga Oman, Veronika Kos

Prevajalka/Traduttrice/Translator:

Cecilia Furioso Cenci (it.)

**Oblikovalec/Progetto grafico/
Graphic design:**

Dušan Podgornik, Darko Darovec

Tisk/Stampa/Print:

Založništvo PADRE d.o.o.

Založnika/Editori/Published by:

Zgodovinsko društvo za južno Primorsko - Koper / *Società storica del Litorale - Capodistria*® / Inštitut IRRIS za raziskave, razvoj in strategije družbe, kulture in okolja / *Institute IRRIS for Research, Development and Strategies of Society, Culture and Environment* / *Istituto IRRIS di ricerca, sviluppo e strategie della società, cultura e ambiente*®

**Sedež uredništva/Sede della redazione/
Address of Editorial Board:**

SI-6000 Koper/Capodistria, Garibaldijeva/Via Garibaldi 18
e-mail: annaleszdjp@gmail.com, **internet:** https://zdjp.si

Redakcija te številke je bila zaključena 30. 03. 2026.

**Sofinancirajo/Supporto finanziario/
Financially supported by:**

Javna agencija za znanstvenoraziskovalno in inovacijsko dejavnost Republike Slovenije (ARIS)

Annales - Series Historia et Sociologia izhaja štirikrat letno.

Maloprodajna cena tega zvezka je 11 EUR.

Naklada/Tiratura/Circulation: 300 izvodov/copie/copies

Revija Annales, Series Historia et Sociologia je vključena v naslednje podatkovne baze / *La rivista Annales, Series Historia et Sociologia è inserita nei seguenti data base* / *Articles appearing in this journal are abstracted and indexed in:* Clarivate Analytics (USA): Arts and Humanities Citation Index (A&HCI) in/and Current Contents / Arts & Humanities; IBZ, Internationale Bibliographie der Zeitschriftenliteratur (GER); Sociological Abstracts (USA); Referativnyi Zhurnal Viniti (RUS); European Reference Index for the Humanities and Social Sciences (ERIH PLUS); Elsevier B. V.: SCOPUS (NL); Directory of Open Access Journals (DOAJ).

To delo je objavljeno pod licenco / *Quest'opera è distribuita con Licenza* / *This work is licensed under a Creative Commons BY 4.0.*

Navodila avtorjem in vsi članki v barvni verziji so prosto dostopni na spletni strani: <https://zdjp.si>.
Le norme redazionali e tutti gli articoli nella versione a colori sono disponibili gratuitamente sul sito: https://zdjp.si/it.
The submission guidelines and all articles are freely available in color via website https://zdjp.si/en/.

VSEBINA / INDICE GENERALE / CONTENTS

Denis Mancevič: Strateška dilema Kremlja in vpliv naftnih sankcij na vzdržnost ruskega financiranja vojne v Ukrajini 1
Il dilemma strategico del Cremlino e l'impatto delle sanzioni petrolifere sulla sostenibilità del finanziamento russo della guerra in Ucraina
The Kremlin's Strategic Dilemma and the Impact of Oil Sanctions on the Sustainability of Russia's Financing of the War in Ukraine

Tea Golob & Matej Makarovič:
 The Significance of Reflexivity in the Framework of Wider Societal Trends and Cycles: The Case of Slovenia in a Global Context 13
Il significato della riflessività nel quadro di più ampie tendenze e cicli sociali: il caso della Slovenia in un contesto globale
Pomen refleksivnosti v okviru širših družbenih trendov in ciklov: Primer Slovenije v globalnem kontekstu

Sergej Flere: The Nationalisation of History in Yugoslav and post-Yugoslav Medieval History Textbooks 29
La nazionalizzazione della storia nei manuali di storia medievale jugoslavi e post-jugoslavi
Nacionalizacija zgodovine v jugoslovanskih in pojugoslovanskih učbenikih srednjeveške zgodovine

Borut Juvanec: Flat Drystone Architecture in the Adriatic Basin 41
Architettura piana in pietra a secco nel bacino adriatico
Ploska arhitektura suhozida v jadranskem bazenu

Marin Duić & Marko Rukavina:
 Plemićki gradovi u zaštićenim prirodnim područjima nacionalnih parkova i parkova prirode Republike Hrvatske: planiranje i integralna zaštita 59
Castelli medievali nelle aree naturali protette dei parchi nazionali e dei parchi naturali della Repubblica di Croazia: pianificazione e tutela integrata
Srednjeveški gradovi v zavarovanih naravnih območjih narodnih parkov in parkov narave Republike Hrvaške: načrtovanje in celovito varovanje

Luka Pulević & Simon Petrovčič:
 Eksperiment srednjeveškega modernizma: Vpliv na sodobno arhitekturo in gradbeno prakso 83
L'esperimento del modernismo medievale: influenza sull'architettura contemporanea e sulla pratica edilizia
The Experiment of Medieval Modernism: Influence on Contemporary Architecture and Building Practice

Nikola Vojnović: Garnizon jugoslavenske narodne armije i razvoj masovnog turizma u Gradu Puli od 1965. do 1990. 109

La guarnigione dell'esercito popolare

Jugoslavo e lo sviluppo del turismo

di massa nella città di Pola dal 1965 al 1990

Garnizija Jugoslovanske ljudske

armade in razvoj množičnega

turizma v mestu Pulj med leti 1965 in 1990

Jasna Potočnik Topler, Aneja Rože Kravanja &

Mateja Kregar Gliha: Literarne poti kot orodje ohranjanja dediščine in razvoja turizma:

Primer poti Dragotina Ketteja 125

Itinerari letterari come strumenti di tutela

del patrimonio e sviluppo del turismo:

il caso del percorso di Dragotin Kette

Literary Routes as Tools of Preserving Heritage

and Tourism Development: The Case of

Dragotin Kette Route

Marko Vukčević: Dante Alighieri

nel contesto storico-culturale del

Montenegro a cavallo tra

XIX e XX secolo 145

Dante Alighieri in the Historical

and Cultural Context of

Montenegro Between

the Late 19th and Early

20th Centuries

Dante Alighieri v zgodovinskem

in kulturnem kontekstu

Črne gore med poznim 19.

in zgodnjim 20. stoletjem

Kazalo k slikam na ovitku 161

Indice delle foto di copertina 161

Index to images on the cover 161

LITERARNE POTI KOT ORODJE OHRANJANJA DEDIŠČINE IN RAZVOJA TURIZMA: PRIMER POTI DRAGOTINA KETTEJA

Jasna POTOČNIK TOPLER

Univerza v Mariboru, Fakulteta za turizem, Cesta prvih borcev 36, 8250 Brežice, Slovenija
e-mail: jasna.potocnik1@um.si

Aneja ROŽE KRAVANJA

Občina Ilirska Bistrica, Bazoviška cesta 14, 6250 Ilirska Bistrica, Slovenija
e-mail: aneja.roze.kravanja@ilirska-bistrica.si

Mateja KREGAR GLIHA

Univerza v Mariboru, Fakulteta za turizem, Cesta prvih borcev 36, 8250 Brežice, Slovenija
e-mail: mateja.kregar1@student.um.si

IZVLEČEK

Literarna dediščina je v času naraščajoče globalizacije postala priljubljeno orodje krepitve podobe destinacije in kakovosti turističnih doživetij, saj služi številnim funkcijam, vključno s spodbujanjem gospodarskega razvoja, izobraževanja in kritičnega razmišljanja. Raziskovalci in snovalci turizma pri doseganju trajnostnega razvoja podpirajo vključevanje literarnih poti v turistično ponudbo in poudarjajo vlogo sodelovalnega pristopa »od spodaj navzgor«. Literarne poti na destinacijah so postale orodje za preusmerjanje turistov, podaljševanje turistične sezone in za oblikovanje obogatenih turističnih doživetij, s čimer povečujejo njihovo privlačnost in prihodke. Raziskava analizira pomen tematske poti Dragotina Ketteja, ki povezuje Prem, pesnikov rojstni kraj, s Trnovim, krajem pesnikovega počitnikovanja, skozi posthumanistično paradigmo, ki poudarja trajnost, etičnost, povezovanje in vključenost lokalnega prebivalstva.

Ključne besede: Dragotin Kette, literarne poti, književna dediščina, vključevanje deležnikov, komuniciranje dediščine, literarni turizem

ITINERARI LETTERARI COME STRUMENTI DI TUTELA DEL PATRIMONIO E SVILUPPO DEL TURISMO: IL CASO DEL PERCORSO DI DRAGOTIN KETTE

SINTESI

Nel contesto della crescente globalizzazione, il patrimonio letterario si configura come uno strumento strategico per rafforzare l'identità delle destinazioni turistiche e per arricchire la qualità dell'esperienza turistica. Esso assolve a una molteplicità di funzioni, tra cui la promozione dello sviluppo economico, dell'istruzione e del pensiero critico. Per raggiungere uno sviluppo sostenibile, i ricercatori e i pianificatori del turismo evidenziano l'importanza dell'integrazione degli itinerari letterari nell'offerta turistica e promuovono un approccio partecipativo »dal basso«. Gli itinerari letterari sono diventati uno strumento utile per riorientare i turisti, prolungare la stagione turistica e creare esperienze turistiche più ricche, aumentando così l'attrattiva e i ricavi. Il presente studio analizza il valore del percorso tematico dedicato a Dragotin Kette, che collega Prem, località natale del poeta, a Trnovo, luogo delle sue vacanze, attraverso la prospettiva del paradigma postumanista, che valorizza la sostenibilità, l'etica, la connessione e la partecipazione attiva della popolazione locale.

Parole chiave: Dragotin Kette, percorsi letterari, patrimonio letterario, coinvolgimento degli stakeholder, comunicazione del patrimonio, turismo letterario

UVOD

Snovalci turističnega razvoja v svetu in v Sloveniji prepoznavajo pomen literarne dediščine v prizadevanjih za dvig kakovosti turističnih doživetij (Hoppen et al., 2014; Vitić-Četković et al., 2020; Potočnik Topler, 2020; Strategija, 2017; 2022). *Strategija razvoja turizma 2017–2021* je omenjala prvi literarno turistični produkt – Slovensko pisateljsko pot, Zupan Sosič (2020) piše o spodbujanju literarnega turizma na Slovenskem skozi vzpostavitev osrednjega literarnega muzeja, kar bi zagotovo obogatilo ne zgolj turistična doživetja, ampak tudi spoznavanje, razumevanje, doživljanje in vrednotenje književnosti pri slovenskih bralcih. Aktualna *Strategija razvoja turizma 2022–2028* v okviru akcijskega načrta Mesta in kultura literaturo še dodatno postavlja v ospredje in Slovenijo med drugim promovira kot »zakladnico literature« (STO, Umetnost in kultura 2024–2025, 2024; STO, Slovenija, zakladnica literature, 2024). K temu med drugim spodbujajo različni statistični podatki, ki kažejo, da predstavlja delež kulturnih turistov na globalni ravni visok odstotek, po Richardsu (2018, 12) okoli 40 %. Odstotki in ocene se razlikujejo glede na različne opredelitve kulturnih turistov in metode zbiranja podatkov, zagotovo pa je določen vidik kulture prisoten pri številnih turističnih obiskih in doživetjih. Vsekakor pa je razvoj literarnih poti skladen s strateškim ciljem Slovenije, da se na turističnem zemljevidu umesti kot zelena, aktivna in zdrava destinacija za kakovostna doživetja. V okviru projekta Interreg – Dante (2024–2026) se vzpostavlja čezmejna literarna pot med Slovenijo in Italijo, ki bo ponujala 5 enodnevni krajši poti na osnovi 5 interaktivnih interpretacijskih kulturnih poti po metodi zgodbarjenja.¹

Vloga dediščinskih strokovnjakov in humanistike v najširšem smislu v turizmu in turističnem izobraževanju je zato vse pomembnejša. Tudi raziskave na področju literarnega turizma so v porastu (Čevik, 2020; Xuemei et al., 2023), vendar zelo fragmentirane in večinoma vodilni strokovnjaki na literarnoturističnem področju med seboj ne sodelujejo (Xuemei et al., 2023). To težavo prepoznavajo raziskovalci sami, ki so se vsaj znotraj evropskega prostora povezali v Center za literarni turizem (Centro per il turismo letterario – TULE), ki deluje v okviru italijanske Univerze za tujce v Perugii (Università per Stranieri di Perugia) in združuje strokovnjake literarnega turizma in povezanih strok iz vse Evrope, tudi Slovenije, od koder je v znanstvenem odboru TULE ena izmed soavtoric članka. Čeprav je literarna dediščina postala svojevrsten marketinški ključ za privabljanje turistov na destinacijo, glavni izzivi pogosto ostajajo njeno vključevanje v turizem, ustrežna interpretacija in reprezentacija (Carson et

al., 2017). Podobne razmere so v Sloveniji, kjer kot osrednja komunikacijska tema turizma v ospredje prihaja kultura in skupaj z njo tudi doživetja, povezana z literaturo, kar odpira številne možnosti za edinstvena turistična doživetja, razlikovanje slovenske destinacije od drugih, krepitev identitete in nenazadnje konkurenčno prednost destinacije (Vitić-Četković et al., 2020), saj se destinacija, ki razvija tudi literarnoturistična doživetja, razlikuje od konkurenčnih destinacij, pritegne specifični segment turistov, ima potencial biti bolj avtentična, hkrati pa prek literarne dediščine ali povezanosti z literaturo ustvarja čustveno povezavo z obiskovalci, kar spodbuja možnosti ponovnih obiskov. Hkrati pa literarni turizem omogoča sinergije z izobraževalnim, ustvarjalnim in kulinarčnim področjem, kar ustvarja dodano vrednost in zmanjšuje sezonske razlike.

Med posebna in unikatna doživetja literarnega turizma sodi hoja po literarnih poteh. Vidik hoje izpostavljamo, ker literarne poti ne omogočajo zgolj doživljanja in premišljanja literature, empatičnega in kritičnega razmišljanja in možnosti srečevanja z drugimi, ampak ponujajo priložnosti za gibanje in spoznavanje raznolikosti živega. Ugotavljamo, da se možnosti doživetij literarnih poti, ki so postale prostor prepletanja številnih vsebin, odlično ujemajo s koncepti in teorijami posthumanizma (Braidotti, 2019), katerih osrednji motiv je kritika antropocentrizma (Andersson, 2022). Hoja po literarni poti namreč poleg srečevanja z literaturo prek odmika od sedečega načina življenja pomeni odločitev za gibanje, pripovedovanje, spoznavanje in ustvarjanje novih znanj ter kot prostor miru ali srečevanj svojevrstno darilo sebi (Taylor et al., 2023).

Ta članek v središče postavlja literarno pot Dragotina Ketteja (1876–1899) na Ilirskobistriškem in premišlja literarne poti ter oblikovanje turističnih doživetij skozi paradigmo posthumanizma. Braidotti (2019) razume posthumanistični subjekt kot subjekt, ki sprejema raznolikost, mnogoterost in hibridnost, izzivajoč fiksne identitete in binarne razmejitve, kot so človek/žival, moški/ženska in narava/kultura. Tudi sodobnega turista vedno manj zanimajo različne razmejitve, saj si želi med svojim turističnim obiskom in omejenim časom, ki ga ima na voljo, doživeti čim več. Posledično sta v duhu posthumanizma tudi v turizmu vedno bolj pomembna povezovanje in interdisciplinarnost ter kritika antropocentričnega pogleda, ki pravi, da človek ni merilo in središče vsega. Vse to odpira prostor za doživetja, ki upoštevajo širše družbene, ekološke in etične vidike (Thomsen et al., 2023).

Avtorice članka menimo, da so literarne poti lahko med tistimi turističnimi doživetji, ki niso osredotočena le na človeka, ampak tudi na povezave med

¹ Projekt Dante – Trajnostne in prožne kulturne prakse za inovativno in celostno ponudbo literarnega turizma. <https://www.ita-slo.eu/sl/dante>.

človekom, naravo in tehnologijo. Tovrstna doživetja nišnega oziroma vsebinskega turizma (Graburn & Yamamura, 2020) bodo lahko med drugim ključna pri odgovornem in vključujočem načrtovanju, reprezentaciji, komunikaciji, izobraževanju, raziskovanju in upravljanju. Za destinacijo je namreč pomembna skrb za naravne in kulturne vire ter za prebivalce (Lusby, 2021) na eni strani in po drugi strani skrb za kakovostno doživetje turista, zaradi česar se tudi v turizmu razvija koncept kuratorstva, sprva značilen zgolj za muzeje, o čemer kot o novem konceptu v turizmu razpravlja Richards (2024). Tudi turizem se mora prilagoditi in okrepati po posledicah netrajnostnih praks na nov način, ki je bolj vključujoč, trajnosten, odgovoren, bolj odporen in koristnejši za vse. Vključevanje deležnikov (domačini, odločevalci, društva, obiskovalci) je postalo sodoben standard trajnostnega turizma (Koščak & O'Rourke, 2023), ki ga je mogoče doseči skozi dobro komuniciranje in povezovanje.

Pri povezovanju nimamo v mislih zgolj zainteresiranih lokalnih prebivalcev in deležnikov, ampak tudi različne stroke in strokovnjake, saj zahteva oblikovanje dobrega literarnoturističnega produkta interdisciplinaren pristop in upoštevanje ne zgolj turistične stroke, ampak ob tem nujno še literarne, etnološke, zgodovinske itd. Prav pripovedovanje zgodb je orodje, ki ima sposobnost pomagati pri doseganju slednjega (Mossberg, 2008; Mossberg et al., 2011), saj je postalo osrednji koncept v mnogih disciplinah, še posebej v literarnih študijah, etnologiji in turizmu, kjer je komuniciranje destinacije ključno (Mansfield et al., 2025). Vse pomembnejše je pri strateškem načrtovanju turizma, ki se je premaknil, kot ugotavlja Edelman (2015), od predmetov k pripovedim. Turistov torej že dolgo ne zanimajo zgolj znamenitosti, ampak predvsem zgodbe. V turizmu so se zato razvili tudi koncepti občutenja kraja skozi zgodbe (Chen et al., 2018; Nguyen-Viet & Nguyen, 2023), kjer ključno vlogo igrata pripovedništvo in zgodbarjenje² v vseh svojih oblikah. Zgodba ima torej ključno vsebinsko in povezovalno vlogo tudi pri snovanju literarne poti.

To nas pripelje do avtoetnografije, ki tudi v povezavi s potopisnim pripovedništvom (angl. *travel writing*) (Mansfield & Potočnik Topler, 2023) omogoča, da raziskovalec aktivno vključuje svoje življenjske zgodbe, opazovanja, pisanje dnevnika, refleksije ... Pri pripravi vodenih ogledov je metoda zelo priljubljena. Avtoetnografija omogoča razlikovanje turističnega vodnika od turističnega vodnika, ki v okolju, ki ga predstavlja, tudi živi in deluje (tj. turistični vodnik turističnega območja oziroma »lokalet«). Če

je turistični vodnik iz okolja, ki ga predstavlja, lahko v svojo interpretacijo vključi zgodbe in izkušnje iz svojega življenja ali življenja okolja, v katerem živi. Zgodbe vodenega ogleda postanejo smiselne, obiskovalci se lažje poistovetijo z dogajanjem, čustvena povezanost je močnejša.

Metoda avtoetnografije omogoča bogatenje interpretacije turističnega vodnika, druga metoda, ki jo moramo upoštevati pri vodenju po literarni poti, pa lahko obogati izkušnjo na strani obiskovalca. Imenuje se *model DRAMMA* (Newman et al., 2014; Potočnik Topler et al., 2024) in identificira 6 osnovnih psiholoških potreb posameznika: 1) *Detachment* (odmik): Potreba posameznika po času in prostoru, da se umiri, reflektira ali odklopi od zunanjih dražljajev, stresa, prekomernega dela. 2) *Relaxation* (sprostitve): Potreba po sprostitvi, ki je pomembna za vzdrževanje telesnega in duševnega zdravja ter za obnovo energije. 3) *Autonomy* (avtonomija): Potreba po občutku lastnega nadzora in svobode pri izbiri ter odločanju o svojem življenju, kar je ključno za občutek notranje motivacije in zadovoljstva. 4) *Mastery* (obvladovanje): Potreba po razvoju in uporabi lastnih sposobnosti ter doseganju ciljev. 5) *Meaning* (pomen): Potreba po smislu in povezanosti z nečim večjim od samega sebe, ki vključuje občutek namena, vrednosti in pripadnosti. 6) *Affiliation* (povezanost): Potreba po povezovanju, ljubezni in intimnosti z drugimi ljudmi. Vključuje občutek sprejetosti, podpore in pripadnosti skupnosti. S temi pristopi lahko turistični vodniki in ostali ponudniki ustvarijo izkušnje, ki ne zadovoljijo le osnovnih potreb obiskovalcev in turistov, ampak prispevajo k njihovem čustvenemu in duševnemu blagostanju ter k bolj kakovostnim, poglobljenim doživetjem. Literarna pot je lahko priložnost za posameznikov odmik od rutine vsakdanjega življenja, za sprostitve, opazovanje narave, branje in razmislek. Če so na njej in ob njej na voljo različne dejavnosti, ima obiskovalec svobodo pri njihovi izbiri in raziskovanju po lastnih željah, kar daje občutek avtonomije. Literarna pot lahko nena zadnje obiskovalcem ponuja priložnosti, da razvijajo svoje spretnosti in interese, na primer s tečaji priprave jedi po tradicionalnih ali starih receptih, delavnicami pisanja ali s športnimi dejavnostmi, ki jih vodijo strokovnjaki na določenem področju. Pomen lahko ustvari npr. razvoj različnih programov, ki poudarjajo kulturno dediščino, lokalno skupnost ali trajnostni turizem, kar omogoča obiskovalcem, da se bolj povežejo z destinacijo in razumejo njen pomen. Povezanost pa se lahko ustvari z različnimi skupinskimi dejavnostmi, kot so degustacija hrane in pijače, skupinska branja, recitali poezije in drugi družabni dogodki, ki spodbujajo povezovanje med obiskovalci.

2 Pripovedništvo je literarno ustvarjanje, katerega izrazna oblika je zlasti roman, povest ali novela (fran.si), medtem ko je zgodbarjenje (pripovedovanje zgodb) pa se nanaša na oblikovanje zgodb na različnih področjih, npr. v turizmu, marketingu, interpretiranju dediščine itd. (ZRC-SAZU, 2025).

UPORABLJENE METODE

V našem članku, v katerem skozi pregled in analizo literature ter uporabo metode fokusne skupine in delno strukturiranih intervjujev v središče postavljamo zgodbo Dragotina Ketteja v povezavi z Ilirsko Bistrico, želimo avtorice, ki smo tudi same aktivno vključene³ v zasnovo, oblikovanje in interpretiranje Kettejeve poti, odgovoriti na raziskovalna vprašanja, kako literarna zapuščina Dragotina Ketteja prispeva k razvoju literarnega turizma v Ilirski Bistrici, kako je mogoče na podlagi avtorjeve dediščine ustvariti zanimiv turistični produkt, kateri deležniki so ključni pri ustvarjanju Kettejeve literarne poti in kako se literarne poti vključujejo v posthumanistično paradigmo. Ker so nas zanimala mnenja in stališča domačinov (prebivalcev s stalnim bivališčem v občini Ilirska Bistrica, ki jih pot zadeva) glede literarnega turizma in prenove oziroma nadgradnje Kettejeve poti v Ilirski Bistrici, smo raziskovalna vprašanja reševali s kombinacijo metod, kjer je bil osrednji poudarek na aktivni vključitvi domačinov in strok. Zainteresirani ali potencialno zainteresirani udeleženci so bili vabljeni s strani Občine Ilirska Bistrica. Poleg pregleda literature in evropskih trajnostnih modelov (vključno z DRAMMA) smo izvedli: delavnice in predstavitve z lokalnimi deležniki za skupno oblikovanje vsebine in interpretacije poti, fokusno skupino s predstavniki ključnih skupnosti (lastnik Novakovega mlina, kulinarčni ponudniki, krajevne skupnosti, lokalno literarno društvo, predstavniki OŠ Dragotina Ketteja), delno strukturirane intervjuje za globinsko razumevanje pričakovanj in potreb prebivalcev (lastnik Novakovega mlina, saj je mlin vključen v organizirane pohode, predstavnica Zdravstveno-vzgojnega centra Ilirska Bistrica). Vodilo pri participativnem vsebinskem in fizičnem snovanju poti je bilo doseči kar najširšo možno sprejemljivost in konsenz v lokalnem okolju pri turističnem javnem, zasebnem in civilnem sektorju, upošteva širši slovenski in evropski okvir ter sodobne trende. Mnenja domačinov so odločilna za oblikovanje turističnega produkta in prav metodološka trikotnost (delavnice + fokusna skupina + intervjuji) omogoča avtentično vključitev lokalnega znanja v kontekst evropskih trajnostnih smernic.

POSTHUMANISTIČNA PARADIGMA TURIZMA IN POMEN LITERARNEGA TURIZMA

Posthumanizem kot filozofski in refleksivni pristop ponuja nov okvir razmišljanja o turizmu, ki se skladno s posthumanistično paradigmo osredinja na raznolikost, povezovanje, odgovornost in trajnost. To

lahko vodi v razvoj bolj etičnih, ekološko odgovornih in obogatenih turističnih izkušenj, vodilni raziskovalci na področju turizma pa opozarjajo predvsem na številne izzive (Cohen, 2019; Guia & Jamal, 2020), ki jih prinaša, še posebej v času, ko so ena od osrednjih tem, ki kličejo k odgovornemu ravnanju, podnebne spremembe (Herbrechter, 2013; Gössling *et al.*, 2023, Ropret Homar & Knežević Cvelbar, 2023) in dejstvo, da je turizem pogosto vir težav. Na odgovorno ravnanje, etične prakse in refleksijo v svojih konceptih izobraževanja za turizem opozarjajo Tribe (2002), Tribe in Paddison (2021), Hayes in Tucker (2022) ter mnogi drugi.

Lokalno postaja ob vse večji globalizaciji vedno bolj zanimivo (Berložnik Šuler & Gačnik, 2022). Lokalna dediščina ob tem ni izjema in vidni slovenski strokovnjaki opozarjajo na njene številne funkcije, med katerimi so spodbujanje razvoja gospodarstva, izobraževanje in spodbujanje kritičnega mišljenja, če jih omenimo zgolj nekaj (Fakin Bajec *et al.*, 2023). Seveda pa se tudi etnologija ukvarja s premišljanjem konceptov skladno s paradigmo posthumanizma (Kaarlenkaski & Steel, 2020) in s posledičnimi izzivi.

Enega od odgovorov na izzive ponujajo literarne poti, ki so v turizmu že prepoznane kot orodje za preusmeritev turistov s področij, ki se srečujejo s prekomernim turizmom, na področja, kjer je turistov manj (Potočnik Topler, 2022). Hkrati lahko literarne poti, če so smiselno načrtovane in upravljane, obogatijo turistična doživetja, povečajo vidnost določene destinacije in določenih znamenitosti na konkurenčnem turističnem tržišču, podaljšajo obisk na destinaciji, izboljšajo podobo destinacije in povečajo njen prihodek (Meyer, 2004; Ilić *et al.*, 2021). Med najbolj znanimi na Slovenskem so Cankarjeva literarna pot, Gregorčičeva spominska pot, Popotovanje od Litije do Čateža, Slovenska pisateljska pot idr. Tudi sicer je slovenska književna dediščina pestra in raznolika in predstavlja pomemben del slovenske identitete, saj je veliko cest, ulic in trgov poimenovanih prav po literatih. Veliko kanoniziranih avtorjev in avtoric že ima svoje literarne poti, ki vodijo po dogajališčih literarnih del, po predelih, kjer so ustvarjalci živeli ali delovali, in po krajih, ki so na kakršen koli način zaznamovali avtorjevo delo. Ob tem je treba dodati opombo, da je veliko literarnih poti na Slovenskem res označenih, marsikateri pa manjka vsebinska nadgradnja. Vsekakor pa literarni turizem, ki se je razvil »kot nekakšna različica verskih roman« (Jurinčič 2016, 248), lahko predstavlja pomemben del posthumanistične paradigme, saj med drugim prispeva k bralni pismenosti, h kritičnemu razmišljanju in h kreativnosti. Enako

3 Aneja Rože je avtorica vsebinske zasnove projekta Kettejeva pot v višini skoraj 280.000 evrov, ki je bil uspešen na razpisu za okrevanje in odpornost, Jasna Potočnik Topler pri projektu sodeluje kot svetovalka področja turizma, Mateja Kregar Gliha pa kot turistična vodnica in trenerka turističnih vodnikov.

velja za literarne poti, ki so izjemno pomembne z vidika ohranjanja literarne dediščine in povezovanja deležnikov na destinaciji, kar v nadaljevanju podrobneje analiziramo na primeru poti Dragotina Ketteja.

O posthumanističnih pristopih pri pisanju in topisnem pripovedništvu za turizem pišeta Mansfield in Potočnik Topler (2023, 2026), sicer pa so literarne poti zanimive z vidika, da lahko poudarijo povezavo med človekom in okoljem. Namesto, da bi v središče postavljale izključno človeško izkušnjo, lahko vključujejo vsa živa bitja, tudi opise narave in vpliv okolja na literarne like. Obisk takšne poti lahko turistom omogoči bolj celostno razumevanje krajev, ki jih obiskujejo (Foris & Sorlescu, 2022). Literarne poti nudijo informacije o identiteti kraja, njeni raznolikosti in večplastnosti in so lahko vir, ko gre za raziskovanje identitet. Prav literarne poti so tiste, ki lahko omogočijo, da turisti raziskujejo raznolike družbene, kulturne in čustvene kontekste literarnih del, spodbujajo sočutje in empatijo ne zgolj med ljudmi, ampak tudi med človekom in drugimi živimi bitji ter okoljem, kar izpostavlja posthumanizem (Braidotti, 2019). V posthumanistični pogled turizma se lahko literarne poti vključijo tudi s pomočjo tehnologije, kot so spletna vodenja, mobilne aplikacije, virtualna resničnost ali obogatena resničnost. To lahko omogoči turistom bolj interaktivno in poglobljeno doživetje literarnih krajev in zgodb, hkrati pa spodbuja razmišljanje o vlogi tehnologije pri oblikovanju človeške izkušnje in identitete. Menimo torej, da lahko literarne poti v posthumanističnem pogledu turizma prispevajo k razvoju bolj celostnih, empatičnih in povezanih turističnih izkušenj, ki upoštevajo raznolikost identitet, povezavo med človekom in okoljem ter vlogo tehnologije pri oblikovanju izkušenj.

KETTEJEVO ŽIVLJENJE IN USTVARJANJE KOT VIR ZA LITERARNO POT

Zgodbo o Dragotinu Ketteju lahko začnemo s prihodom njegovega očeta Filipa Ket(t)ēja (1849–1891) z ljudske šole v Trnovem (takrat samostojen kraj, leta 1927 postane del Ilirske Bistrice) na premsko ljudsko šolo. Na Premu se je seznanil z mlado dekle Marijo Špilar, s katero je imel nezakonsko hčer Frančiško Špilar (1872–1928). Kmalu po otrokovem rojstvu se je poročil s krčmarjevo hčerjo Ano Valenčič (1853–1880) s Trnovega. Rodili so se jima štirje otroci, ki so vsi, razen Dragotina, umrli že v zgodnjem otroštvu.

Dragotin se je rodil 19. januarja 1876 na Premu. V krstni knjigi je njegovo ime zapisano kot Karol, v oklepaju pa je pripisana še slovanska različica imena, Dragotin, ki naj bi se zavoljo očeta uveljavila kasneje. Ko je bil Dragotin star dve leti, se je družina preselila na Col pri Vipavi, čez dve leti pa v Zagorje pri Pivki (takrat Sv. Peter na Krasu). Kmalu po preselitvi, 25.

septembra 1880, je štiriletnemu Dragotinu umrla mati. Že dva meseca po soproginini smrti se je oče Filip poročil s Frančiško Fatur iz ugledne zagorske kmečke družine.

Po končanih štirih razredih v zagorski ljudski šoli je Dragotin Kette s šolanjem nadaljeval v Ljubljani. Ko je začel obiskovati drugi razred gimnazije, so njegovega očeta premestili za nadučitelja v (Dolnjo) Košano. Spomladi 1890 so se začeli pri Filipu kazati prvi znaki jetike, zato je sinu svetoval, naj se prepíše na učiteljsko, da bo tako prej prišel do kruha. Dragotin je očetov nasvet upošteval.

Naslednje leto (1891) se je Filip ob popisu prebivalstva na Ostrožnem brdu močno prehladil in 12. aprila umrl. Sin mu je posvetil dve pesmi, in sicer Ob smrti očetovi in Na očetovem grobu. Od takrat je za Dragotina skrbel materin stric iz Trnovega Janez (Ivan) Valenčič. Ker si je stric želel, da bi Dragotin postal duhovnik, se je moral ta z učiteljskega vrniti na gimnazijo. Leta 1893 je napisal znano satirično pesem *Naš mesija*, v kateri je kritiziral ljubljanskega knezoškofa Jakoba Missio, češ da s svojim političnim delovanjem neti razprtije med Slovenci. »Duhovnik je in vere oznan'valec/ a zraven je on glavni podpih'valec/ ki slogo ruši med Slovenci,« je med drugim zapisal v njej. Za kazen ga je stric Janez Valenčič prenehal gmotno podpirati in Dragotin se je moral preživljati sam. Dodatno so ga obtožili, da je pisal neprimerna pisma enemu od ljubljanskih deklet. Ker ni mogel plačati šolnine, ki so mu jo določili zaradi neprimerne ocene iz vedenja, so ga z gimnazije odslovili. Kljub revščini in pomanjkanju se ni vdal, temveč se je še vedno izobraževal in ustvarjal.

V dijaških letih se je spoprijateljil z Ivanom Cankarjem, s katerim je bil nekaj časa tudi sstanovalec v baraki na Ledini in kasneje na Vodmatu v Ljubljani. Skupaj sta obiskovala Josipa Murna (Aleksandrova), ki je z oskrbnico Polonico Kalanovo bival v stari Cukrarni. Včasih se jim je pridružil še Oton Župančič. Dijaki so tam prebiral tujo in domačo literaturo ter se pogovarjali o književnosti. Njihove vezi so se spletle že v tajnem dijaškem društvu Zadruga, obdržale pa so se še ob Dragotinovem odhodu v Novo mesto leta 1896.

Pred septembrom 1896 je uspelo očetovemu prijatelju Ivanu Resmanu Ketteja pregovoriti, naj s šolanjem nadaljuje na gimnaziji v Novem mestu. Tam je sprva živel pri Matevžu Juncu, nato pa se je preselil k dimnikarju Štamcarju. Po zgledu ljubljanske je ustanovil novomeško Zadrugo, ki pa je bila kratkega daha. V Novem mestu se je nesrečno zaljubil v sodnikovo hčer Angelo Smola, ki mu ljubezni ni nikoli vračala, je pa bila navdih za ljubezenske pesmi, tudi za pesem *Na trgu*. Po opravljeni maturi leta 1898 je moral namesto na študij na Dunaj oditi na služenje vojaščine v Trst. Postal je pripadnik 4. stotnije 97. pešpolka. Prosti čas je še vedno namenjal poeziji in

pošiljal pesmi v objavo slovenskim časopisom (ena od bolj znanih je Adria, objavljena v Ljubljanskem zvonu leta 1898). Na vojaških vajah, ki so potekale na Krasu v okolici Trsta, se je močno prehladil in začel bljuvati kri. Tako kot starša je tudi on zbolel za jetiko. Zatekel se je k Polonici Kalanovi v Cukrarno. Kljub temu, da je bil star komaj triindvajset let, je že bil prepoznan kot pomemben ustvarjalec, zato sta ga Anton Aškerc in Fran Govekar tik pred smrtjo nagovorila, da je vso svojo književno lastnino (druge ni imel) prodal založniku Schwentnerju, ki jo je leta 1900 in 1907 izdal v knjižni obliki z naslovom *Poezije* (Rože, 2023a).

Dragotin Kette je umrl 26. aprila 1899. Do njegovega groba na pokopališču sv. Krištofa (današnje Navje) v Ljubljani ga je pospremila velika množica ljudi, med katero so bili tudi pripadniki slovenske elite. Leta 1902 je bil na njegov grob postavljen nagrobnik, leta 1923 pa so njegove posmrtno ostanke prekopali v skupno grobnico moderne na pokopališču sv. Križa (današnje Žale) v Ljubljani (Rože, 2023a).

Dragotin Kette je izjemna literarna osebnost, ki je na Slovenskem pustila svoj pečat. Kljub svoji mladosti je bil ob bližajočem se koncu življenja prepoznan za eno od osebnosti, pomembnih za slovenski narod. To se je zlasti izkazalo na njegovem pogrebu, ko je takratna slovenska elita literatov pogreb izkoristila za utrjevanje in izkazovanje takratne slovenske identitete. Aktivnosti za obuditev spomina na Ketteja so ponovno zaživele po drugi svetovni vojni, ko se je vzpostavljala socialistična slovenska identiteta. Na pobudo Zavoda za spomeniško varstvo Ljudske Republike Slovenije so postavili spominski plošči na pesnikovi rojstni hiši na Premu pri Ilirski Bistrici in na Štamcarjevi domačiji pod Marofom v Novem mestu. Splošno zanimanje za slovensko moderno je prišlo do izraza zlasti leta 1955, ko so po več krajih potekale spominske slovesnosti, posvečene praznovanju šestdesetletnice obletnice slovenske moderne. V nasprotju z Novim mestom in Ljubljano pa se je v pesnikovi rodni vasici ob obeležitvi slovenske moderne odvijala le manjša prireditev. Do povečane zanimanja za Dragotina Ketteja in zavedanja, da gre za pomembno osebnost, ki jo je treba tudi v lokalnem okolju osvetliti, je prišlo šele v šestdesetih letih peteklega stoletja, ko so se zanj zavzeli lokalni kulturniki, med njimi Vojko Čeligoj (1938–2023). Takrat je bilo v Ilirski Bistrici zgrajeno novo šolsko poslopje s pesnikovim imenom (1963), po Ketteju se je imenovala tudi bralna značka (1966), uredili so Kettejevo spominsko sobo na Premu in postavili doprni kip pesniku pri ilirskobistriškemu šolskemu poslopiju (1968), po pesniku so poimenovali tudi ilirskobistriški moški pevski zbor. Ob stoti obletnici Kettejevega rojstva je občinska skupščina v Kettejevi spominski sobi postavila spominsko ploščo ter na pesnikov rojstni datum določila Kettejev praznik in

podelitev Kettejevih nagrad. Zavzela se je tudi za ustanovitev Kettejeve knjižnice na premskem gradu, ki pa ni nikoli zaživila. Kettejeve nagrade so se ukinile po slovenski osamosvojitvi leta 1991, ostal pa je mesec kulture, ki se odvija od pesnikovega rojstnega datuma do slovenskega kulturnega praznika, 8. februarja (Rože, 2023b). Zadnje spominsko obeležje, ki je bilo na Ilirskobistriškem postavljeno v čast Dragotinu Ketteju, je bila devetkilometrski Kettejeva pot, ki povezuje Prem in Trnovo, kraj, kjer je pesnik po očetovi smrti leta 1891 pri svojih sorodnikih Valenčič preživel počitnice (od leta 1927 je Trnovo del Ilirske Bistrice).

PRENOVA KETTEJEVE POTI NA ILIRSKOBISTRIŠKEM

Prvotni avtorji Kettejeve poti, ki so se na začetku tega tisočletja povezali v istoimensko društvo, so enosmerno, dobrih devet kilometrov dolgo traso literarne poti premišljeno zasnovali. Z njo so med seboj povezali nepremično dediščino, ki je na Ilirskobistriškem posredno ali neposredno povezana z literatom Kettejem. Dediščina je v tem prispevku razumljena kot izum, ki nastane zaradi vsakokratnih identifikacijskih potreb določene skupnosti in ki ni nujno vpisana v register kulturne dediščine. V Ilirski Bistrici, natančneje v Trnovem, so med seboj povezali Osnovno šolo Dragotina Ketteja Ilirska Bistrica, stavbo nekdanje trnovske ljudske šole in rojstno hišo literatove mame Ane Kete, rojene Valenčič. Na Premu se je literarna pot zaključila s Kettejevo spominsko sobo (Pokrajinskimuzej.koper.si, 2021).

Kettejeva pot je bila uradno odprta ob svetovnem dnevu zdravja leta 2006. Ob otvoritvi literarne poti je Društvo Kettejeva pot izdalo razglednico s podobo Ketteja kot novomeškega maturanta iz leta 1898, obenem pa je pripravilo še vodič v obliki zloženke (Sta.si, 2006). Okrog leta 2010 je izšla nova različica zloženke po Kettejevi poti (Kakež, b. l.). Do bistvenih sprememb pri organizaciji Kettejevega pohoda (slika 1) je prišlo leta 2018, ko so se pohodnikom pridružili še tekači in kolesarji. Organizacijo pohoda je prevzel TIC Ilirska Bistrica skupaj s Tekoškim društvom Bistrice in Gorskim kolesarskim društvom Borovci. Spremenil se je tudi datum dogodka, in sicer z aprila (običajno okrog svetovnega dneva zdravja) na slovenski praznik kulture (TD Bistrice, 2018, 46; GKD Borovci, 2020, Čeligoj, 2009; 2011). Od leta 2021 so se tek, pohod in kolesarjenje po Kettejevi poti izvedli v okviru Evropskega tedna mobilnosti, ki poteka vsako leto med 16. in 22. septembrom, aktivnosti pa lahko organizatorji začnejo že prej. Organizatorja sta bila TIC Ilirska Bistrica in Občina Ilirska Bistrica (Rože, 2021, 24–25; 2022a, 16–17; 2022c). Leta 2021 je bil pohod dopolnjen še z ogledom zelene infrastrukture ob Kettejevi poti v sklopu projekta Engreen (Engreen, 2021).

Slika 1: Kettejev pohod 2026 (Foto: Patrik Lovrin, 2026).

Tabela 1: Evidentiranje nepremične dediščine, ki je na Kettejevi poti posredno ali neposredno povezana z Dragotinom Kettejem (podatki so med drugim povzeti po Rože, 2023a, 591–609; 2022b, 8–9).

Kraj	Nepremična dediščina	Obrazložitev izbire
Prem	Grad Prem	Grad Prem je ena od osrednjih znamenitosti v občini Ilirska Bistrica. V času bivanja Kettejeve družine na Premu je bil grad v lasti rodbine Porcia iz Furlanije. Z gradom je tudi mogoče povezati Kettejevo pravljico Šivilja in škarjice.
	Jernačeva domačija	Vanjo se je leta 1895 priženila Kettejeva polsestra Frančiška, rojena Špilar. Filip Kete jo je imel z Marijo Špilar, ki je delala kot dekla pri Balcanovih na Premu. S Frančiško je Kette ohranjal dobre odnose in jo je tudi večkrat obiskal.
	Kettejeva spominska soba	Kettejeva spominska soba se nahaja v stavbi nekdanje premske osnovne šole, katere začetki segajo v leto 1826. V njej je med letoma 1871 in 1878 poučeval literatov oče Filip Kete. Poročil se je z Ano Valenčič. Rodili so se jima štirje otroci. Med njimi je le Dragotin Kette preživel zgodnje otroštvo. Leta 1968 je bila v pritičnih prostorih šolske stavbe urejena Kettejeva spominska soba. V njej je razstavljen klavir, ki je edini razstavni predmet, ki je pripadal Kettejevim. Premska osnovna šola je svoja vrata dokončno zaprla leta 1977.
	Cerkev sv. Helene	Cerkev, ki se v pisnih virih omenja v 15. stoletju, je znana zlasti po poslikavah akademskega umetnika Toneta Kralja. Obenem je tudi cerkev, kjer je bil Dragotin krščen kot Karel (Dragotin) Kette. Za časa službovanja na Premu je Filip Kete verjetno igral na tamkajšnje orgle.
Ilirska Bistrica (Trnovo)	Kettejeva ulica z rojstno hišo Dragotinove mame in zakoncev Valenčič	Na Kettejevi ulici se nahajata rojstna hiša literatove mame, Ane, rojene Valenčič, in hiša sorodnikov po materini strani, Janeza (tudi Ivana) in Ivane Valenčič. Zakonca sta po smrti Filipa Keteja leta 1891 gmotno podpirala Dragotina Ketteja. K njima je Dragotin tudi prihajal na počitnice.
	Samostan Šolskih sester de Notre Dame	Pobudnika za ustanovitev samostana šolskih sester sta bila zakonca Valenčič. Leta 1888 ga je blagoslovil Jakob Missia, torej tisti knezoškof, ki mu je Kette namenil satirično pesem Naš mesija in zaradi katere mu je Janez Valenčič za nekaj časa odtegnil gmotno podporo.
	Cerkev sv. Petra s pokopališčem	V cerkvi sv. Petra je med letoma 1886 in 1890 služboval kot dekan pesnik in prevajalec Ivan Vesnin Vesel, s katerim je Dragotin Kette prijateljeval in ga večkrat obiskal, ko je bil na počitnicah v Trnovem. Vesel je na trnovskem pokopališču tudi pokopan. Prav tako sta tam pokopana Ivan in Ivana Valenčič.
	Stavba nekdanje trnovske ljudske šole na Jurčičevi ulici 1.	Stavba nekdanje trnovske ljudske šole, v kateri je med letoma 1870 in 1871 poučeval Filip Kete. (Slika 2)
	Osnovna šola Dragotina Ketteja Ilirska Bistrica s spomenikom literata	Ilirskobistriška osnovna šola je ob koncu gradnje leta 1963 dobila ime po Dragotinu Ketteju. Leta 1968 so pred nekdanje pročelje postavili doprsni kip literata, delo akademskega kiparja Marjana Keršiča Belača. Enak, le glinen kip, se nahaja v Kettejevi spominski sobi.

Kljub priljubljenosti se v literarno pot ni veliko vlagalo, zato je nekaj občanov podalo pobude za njeno prenovu. Občina Ilirska Bistrica je sprva razmišljala le o zamenjavi poškodovanih smerokazov z novimi, nato pa je na predlog strokovne sodelavke Aneje Rože o celostni prenovi Kettejeve poti naredila analizo obstoječega stanja. Ugotovila je, da so bile obiskovalcu Kettejeve poti osnovne informacije o Kettejevi poti podane na takrat še dostopni stari spletni strani Visit Ilirska Bistrica, medtem ko je bila na novi spletni strani označena le lokacija izhodišča brez vrisa trase poti na digitalnem zemljevidu. Izhodišče literarne poti je bilo neoznačeno. Precej prvotnih smerokazov je bilo poškodovanih. Kjer so manjkali, so jih nadomestili improvizirani smerokazi. Ponekod so se jim pridružili še začasni smerokazi za Kettejev tek. Na celotni trasi, razen ob cerkvi sv. Janeza Krstnika v vasi Smrje, ni bilo nobene infrastrukture za počitek. Poudariti je treba tudi, da je bila nepremična dediščina, ki je neposredno ali posredno povezana s Kettejem, posameznemu obiskovalcu vsebinsko nedostopna. Izjema

je le Kettejeva spominska soba v nekdanji osnovni šoli na Premu, kjer je v obliki razstave predstavljeno življenje Dragotina Ketteja. Po analizi stanja Kettejeve poti je sledilo snovanje načrta prenove, pri čemer je bil uporabljen muzeološki koncept interpretacije dediščine na literarno pot. Tematske poti se namreč lahko razume kot osnovno obliko komunikacije upravljalca poti, ki kot glavno sredstvo komuniciranja uporablja nepremičnine. Nepremičnine so smotrno izbrane za oblikovanje vednosti o temi poti. Identifikacijska vprašanjapri načrtovanju prenove Kettejeve poti so bila: Kdo?, Kje?, Kdaj?, komu?, Kako? in Zakaj?. Za pridobivanje odgovorov na vprašanja je bilo treba ponovno identificirati ustrezno nepremično dediščino na Kettejevi poti in obrazložiti njeno vključenost. Ob tem so bile kot plod raziskovanja literatovega življenja in oseb, povezanih z njim, dodane še tri stavbe, dojete kot nepremična dediščina. To so Jernačeva domačija na Premu, trnovski samostan Šolskih sester de Notre Dame in cerkev sv. Petra s pokopališčem v Ilirski Bistrici (Rože, 2022a; 2022b).

Slika 2: *Ljudska šola Prem (Foto: Patrik Lovrin, 2026).*

Kljub temu, da je za vsako nepremičnino zapisana obrazložitev izbire vključenosti v Kettejevo pot, je bilo treba vselej odgovoriti na vprašanja, zakaj se želi Dragotina Ketteja globlje predstaviti, zakaj naj obiskovalci spoznajo zgodbe, umeščene na nepremičnine, predstavljene v tabeli 1, in zakaj za predstavitev Ketteja ne zadostuje razstava v Kettejevi spominski sobi.

Razstava v Kettejevi spominski sobi (slika 3) predstavlja od otvoritve leta 1968 literatovo življenje. Do danes je bila prenovljena dvakrat. Leta 2000 jo je prenovila takratna kustosinja Pokrajinskega muzeja Koper etnologinja Zvona Ciglič, leta 2021 pa Aneja Rože, ki je pri prenovi sledila konceptu predstaviti literatovo življenje. Od tod tudi ime razstave Ne bom se vdal, življenje Dragotina Ketteja (Pokrajinski muzej koper.si, 2021; Bistriški odmevi, 2021, 28–29). Ker pa Dragotin Kette med vsemi literati, ki so se rodili in ustvarjali v ilirskobistriškem okolju, seže

na nacionalni nivo književnosti kot eden predstavnikov slovenske moderne in tudi v šolski kurikulum, lahko rečemo, da je največji ilirskobistriški literat in da predstavlja del ilirskobistriške identitete, ki je povezana z identiteto na nacionalni ravni. Na zavedanje pomembnosti in na dojemanje literata kot dela lokalne identitete kažejo tudi številna njemu posvečena spominska obeležja na Premu in v Ilirski Bistrici. Prav zato je bilo ocenjeno, da nepremična dediščina, navedena v tabeli 1, in Dragotin Kette potrebujeta poglobljeno interpretacijo. Šele z njo se razkrijejo na prvi pogled skrita dejstva, koncepti in vsebine. Hkrati pa se z njo lahko vzbudi čustvene odzive in vrednote ter se utrjuje identiteto in ohranjanje dediščino. Interpretacija je obenem tudi pomembno orodje za ustvarjanje kakovostnih sodobnih turističnih doživetij, ki daje dodano vrednost turističnim produktom (Keršič Svetel, 2010, 6).

Slika 3: Pred Kettejevo spominsko sobo (Foto: Patrik Lovrin, 2026).

Podobno kot obiskovalce deli Herbert (2001), so ciljni obiskovalci v načrtu prenove Kettejeve poti razdeljeni v splošnem na slovenske in tuje, naprej pa na motivirane, stimulirane in naključne obiskovalce. Pod motiviranimi obiskovalci so mišljeni tisti, ki se nameoma podajo po Kettejevi poti, stimulirani so tisti, ki jim Kettejeva pot predstavlja del izleta, naključni pa so tisti, ki naključno izvedo za obstoj Kettejeve poti in predstavljajo njene potencialne obiskovalce. Dodatno pa so obiskovalci razdeljeni še po starosti, socialni skupini in poznavanju Dragotina Ketteja (Rože, 2022b, 7–9).

Glede komuniciranja poti je kot raziskovalka literarnega turizma in potopisnega pripovedništva pri snovanju svetovala Potočnik Topler, med drugim tudi, da je pri določitvi načina interpretacije treba upoštevati ciljne skupine obiskovalcev. Sprva je občina predvidela informacijsko-interpretacijske table, ki bi v slovenščini in angleščini vsebovale osnovne podatke o literarni poti, navodila vedenja v obliki piktografskih znakov in interpretacijo posamezne nepremičnine. Zaradi prepričanja, da je treba ohranjati motivacijo obiskovalcev za Dragotina Ketteja po celotni literarni

poti, so bile zamišljene še manjše table, na katerih bi bila z besedo in zvočnim posnetkom preko QR kode dostopna literarna dela, ki so povezana z literatovim življenjem na Ilirskobistriškem. Takšne table bi bile postavljene v naravi oziroma v vaseh Smrje in Zarečje. Ob Novakovem mlinu bi bila preko interpretacijske table predstavljena še filozofija Kettejevega življenja. Prek že obstoječih tabel bi bil predstavljen vsak kraj na Kettejevi poti (Rože, 2022b).

Ob posvetovanju z Zavodom za varstvo kulturne dediščine so načrtovane informacijsko-interpretacijske table zamenjale tri vrste fizičnih vodičev,⁴ in sicer za slovensko govoreče odrasle in angleško govoreče odrasle obiskovalce ter za slovensko govoreče družine z osnovnošolskimi otroki. Fizični vodiči vsebujejo dostop do digitalnih vsebin, predvsem zvočnih in video posnetkov izbranih Kettejevih del, kviz za preverjanje poznavanja Dragotina Ketteja in povezave do informacij lokalnih kulinarčnih ponudnikov.

Zaradi prilagoditve Kettejeve poti različnim ciljnim skupinam obiskovalcev je bila Kettejeva pot po posvetovanju s Potočnik Topler razdeljena na več etap, prek katerih si lahko obiskovalci po svoji meri prilagodijo

⁴ V tem članku pod pojmom turistični vodič pojmujejo fizično gradivo za neosebno vodenje in interpretacijo, pod pojmom turistični vodnik pa pojmujejo osebo, ki obiskovalca osebno vodi po literarni poti in mu interpretira dediščino na njej.

Slika 4: Veduta Prema (Foto: Patrik Lovrin, 2025).

potep po literarni poti. Na treh vstopnih točkah: pri premskem gradu, pri Osnovni šoli Dragotina Ketteja v Ilirski Bistrici in v dolini Posrtvice bodo postavljene informacijsko-intepretacijske table z osnovnimi informacijami Kettejeve poti. Na četrti vstopni točki, to je pri Turistični kmetiji Ivankotovi, pa bo le smerokaz, ki bo obiskovalce usmerjal na osnovno traso Kettejeve poti (Rože, 2023b). Novi smerokazi so skladni s slovenskimi smernicami za tematske poti (Makovec Haložan *et al.*, 2010). Poleg smerokazov je bilo treba določiti tudi infrastrukturo za počitek in njene lokacije. Pri tem sta sodelovali arhitektki Helena Kalčič in Katjuša Vadnjal. Izbrali sta klopi iz naravnih materialov (Rože, 2023b). Skozi temeljit premislek, načrtovanje in številne posvete s strokovnjaki je bil v prvi vrsti namen poti obuditi védenje o dediščini, prek Kettejevih del spodbuditi razmislek o identiteti in raznolikost identitet, saj branje literature vedno omogoča ta razmislek (Cohen-Hattab & Kerber, 2004), hkrati pa prek poti vzpostaviti povezavo med človekom in okoljem ter si pri tem pomagati s tehnologijo, predvsem pri oblikovanju sporočil za obiskovalce in njihovem informiranju. Ne gre namreč spregledati vloge literarnega turizma pri spodbujanju trajnostnih praks (Squire, 1996). Eden od temeljev trajnosti pa je skladno z deležniško teorijo (angl. *Stakeholder Theory*; Arnstein, 1969) sodelova-

nje lokalnih deležnikov, kar je bilo prepoznano že v teku snovanja Kettejeve poti. Močno sodelovanje med lokalno skupnostjo in drugimi turističnimi deležniki spodbuja aktivno sodelovanje lokalne skupnosti pri razvoju turizma (Wondirad & Ewnetu, 2019). Eden od temeljnih predpogojev za uspeh Kettejeve poti je, da se lokalna skupnost v Ilirski Bistrici, domačini ob poti dodobra seznanijo s potjo, njeno vsebino, jo vzamejo za svojo, se z njo poistovetijo in jo pomagajo promovirati, ohranяти in nadgrajevati. Skozi več opravljenih predstavitev, pogovorov, delavnic in intervjujev skuša Občina Ilirska Bistrica kot upravljelec poti doseči najširši možni konsenz o vlogi in nadaljnjem razvoju literarne poti.

Prenova Kettejeve poti je bila sofinancirana prek Javnega razpisa za sofinanciranje vlaganj v javno in skupno turistično infrastrukturo in naravne znamenitosti v turističnih destinacijah, na katerega se je Občina Ilirska Bistrica prijavila s projektom *Neprekinjenost sebe* (Neprekinjenost sebe, 2023). V ta projekt je poleg prenove Kettejeve poti vključila še druge elemente dediščine na Premu (slika 4), k sodelovanju pa med drugim povabila Osnovno šolo Dragotina Ketteja Ilirska Bistrica in Park Škocjanske jame, krajevne in vaške skupnosti ter različne strokovnjake in medije. Posebej se je zanimanje za prenovo Kettejeve poti

med lokalnim prebivalstvom povečalo po predstavitvi projekta javnosti marca 2024 (TV Galeja, 2024), kar potrjuje teorijo o tem, da je komuniciranje idej, rešitev in načrtov z lokalno skupnostjo ključno in da je načrtno vključevanje lokalnega prebivalstva nujno za to, da je pot sprejeta in nenazadnje promovirana s strani domačinov kot del lokalne dediščine in identitete. V sklopu projekta se je odvila tudi delavnica za turistične vodnike, saj sta ustrezna interpretacija in vodenje osnovna elementa uspešne literarne poti.

Ker dediščina, ki je neposredno ali posredno povezana z Dragotinom Kettejem, ni izolirana le na ilirskobistriški prostor, temveč se nahaja tudi na Pivškem, v Ljubljani in Novem mestu, so bili narejeni že koraki v smeri, da bi se ta dediščina ter z njo povezane vsebine in aktivnosti v bodoče povezali, predstavljali in promovirali kot celota.

KOMUNICIRANJE IN INTERPRETIRANJE LITERARNE DEDIŠČINE PREK LITERARNE POTI

Komuniciranje z lokalnimi prebivalci (v našem primeru z zainteresiranimi, ki imajo stalno bivališče v Občini Ilirska Bistrica) in (bodočimi) obiskovalci je temelj in ključ do zadovoljstva vseh. Obiskovalci se, na osnovi svojih pričakovanj, želja in razpoloženja, odločijo za pasivno ali aktivno komunikacijo. Pasivno obiskovanje vključuje interakcijo posameznika z novim okoljem na osnovi osebnega prizadevanja: ali kot vsrkavanje dogodkov in krajev, ki ga obkrožajo, ali s »potopitvijo« v lokalno okolje (Reisinger & Steiner, 2006). Lukan (2022) izpostavlja pomembno vlogo ustreznega dialoga pri interpretaciji⁵ dediščine. V našem primeru je interpretacija v pomoč obiskovalcem pri dojemanju vrednosti dediščine destinacije, tako da jim naravna in kulturna dediščina postane vredna (Weng et al., 2020).

Tudi na Kettejevi poti imajo obiskovalci na voljo dve vrsti interpretacij: brezosebno (s pomočjo interpretativnih pripomočkov) ali osebno – s pomočjo strokovno usposobljene osebe. Interpretacija (z osebo ali brez nje) obiskovalcem omogoča, da leti začnejo ceniti bogastvo vsebine in lažje sledijo logičnosti interpretacije. Obiskovalci, ki se odločijo za brezosebno interpretacijo, torej tisti, ki si ne izberejo strokovnega vodenja, bodo deležni interpretacije informacije (Weng et al., 2020). Na drugi strani so obiskovalci, ki si želijo stika z osebami, usposobljenimi za interpretacijo. To so lahko poklicni interpretatorji kulturne dediščine (interpretacija v muzejih, galerijah, znamenitostih ...) ali pa so to turistični vodniki, ki so posebej usposobljeni predstavniki destinacij, ki med drugim interpretirajo

dediščino. Turistični vodniki predstavljajo turistično destinacijo (Lovrentjev, 2015), so ambasadorji kraja, ki ga predstavljajo, in tisti, s pomočjo katerih obiskovalci razumejo kulturni prostor, ki ga obiskujejo (Pond, 1993), zato je njihova vloga ključna (Potočnik Topler et al., 2017).

Pri vsakem produktu turističnega vodenja, tj. vodenem ogledu je potreben sistematični pristop. Za boljšo interpretacijo, za večjo doživetost dediščine, tudi v primeru naše literarne poti, turistični vodniki (in snovalci tematskih poti) uporabljajo metodo TORE (Arnould et al., 1998), ki govori o štirih ključnih elementih interpretacije, ki so tema, organizacija, relevantnost in zabava (angl. *Theme, Organised, Relevant, Enjoyable*). Tema je osnovno izhodišče, saj je od nje odvisno, kako bomo pristopili k interpretaciji. Izbrana mora biti tako, da obiskovalca nagovori s ključnimi informacijami. Obiskovalec se mora že v naslovu oziroma podnaslovu seznaniti z vsebino interpretacije. V našem primeru je tema literarno-kulturna pot pesnika Ketteja. Osredotoča se na mesta, na prostor, ki je povezan (posredno ali neposredno) z življenjem in delom pesnika. Pot je določena tako, da ima svoj smiselni začetek (logistično lahko dostopen) in konec (najbolje krožna pot, saj udeleženci nimajo težav, kako se vrniti na začetno točko). Vodi mimo znamenitosti, povezanih z delom ali glavnimi junaki/ vsebinami pesnikovih del. Obiskovalcu je treba podati informacijo, koliko časa bo preživel na tej poti. Podatek je pomemben, saj se morajo obiskovalci primerno pripraviti (oblačila, obutev, osvežitev, prehrana, posebne potrebe, ki jih imajo in morajo biti zadoščene v določenem času). Pri oblikovanju vsebine je pomembna relevantnost, ujemanje vsebine in teme. Zaradi bogastva dediščine se velikokrat zgodi, da bi radi veliko vsebine, a za uspešno sodelovanje obiskovalca pri tolmačenju – interpretaciji se je treba osredotočiti le na vsebine, ki so za izbrano temo resnično primerne. Slediti je treba načelu »manj je več«. S pomočjo sodobne tehnologije (npr. QR kode) je mogoče obiskovalca usmeriti na več vsebine, če si jo želi. Zelo pomemben element vodenih ogledov je zabava, zato se je treba na tem področju še posebej izobraziti.

Ker se načini življenja in obveznosti spreminjajo, se spreminjajo tudi pričakovanja obiskovalcev. Tem morajo slediti tudi turistični vodniki s skrbjo za svoj vseživljenjski strokovni razvoj. Weng in sodelavci (2020) navajajo, da so pri obiskovalcih, ki so si destinacijo ogledali s turističnim vodnikom, na osnovi interaktivnosti tolmačenja vodnika, zaznane višje dediščinske vrednosti informacije in višjega bogastva interpretacije, bolj pozitivno je sprejeta tudi dediščina obiskanega kraja. Tudi s tega vidika

⁵ V spletnem slovarju Fran.si se interpretacija razlaga kot 'delanje, povzročanje, da se dojame, spozna pomen, vsebina česa'. Interpret/ka se pojasnjuje kot oseba, ki razlaga, tolmači.

je pomembna vloga kuriranja doživetij (Richards, 2024). Seveda pa interpretacija doseže višjo raven, ko postane zgodba, ki vključuje resnične ljudi, na resničnem prostoru in v resničnem času. Zgodbe oživijo kulturne poti takrat, ko povemo, kdo je po tej poti hodil, kaj in kdaj se mu je določen dogodek zgodil ipd.

V turizmu je treba vključiti tudi vsebine, ki bodo zadovoljile obiskovalčeva hedonistična pričakovanja. Upoštevanje modela DRAMMA zagotavlja turističnemu vodniku ali interpretu, da se bo obiskovalec pri njem oziroma na destinaciji dobro počutil. V sodobnem svetu se ljudje zaradi obilice dela pogosto znajdejo v stresu in ne najdejo stika samih s seboj. Ključni element modela DRAMMA je zato identifikacija koncepta biti, pomeniti, ki se izraža preko socialnih odnosov v času pritožasnih doživetij. Omenili smo ciljne publike Kettejeve poti: to so domačini, Slovenci iz drugih krajev Slovenije in tudi tujci. Ob poznavanju ciljne publike in ob upoštevanju modela DRAMMA lahko na osnovi junakov in prostorov, ki jih Kettejeva pot interpretira, zadovoljimo marsikatero psihološko potrebo obiskovalca. Domačin bo zadovoljil svojo potrebo po identifikaciji s prostorom, v katerem živi, Slovenci iz drugih krajev, bodo morda bolje razumeli ljudi v svoji okolici. Posebej je model DRAMMA ključen za tujce, še posebej tiste, katerih generacije so izhajale iz ilirskobistriških koncev in želijo zadovoljiti svojo željo po iskanju svojih korenin, svoje identitete, po razumevanju svojih staršev ali starih staršev, ki so se izselili v druge kraje sveta in je bilo njihovo vedenje ali reakcija za novo okolje nerazumljivo ... Koncept DRAMMA obiskovalcu omogoča, da se na zabaven in pozitiven način osebno izpolni, da se osvesti njegova identiteta in da se v času svojega potovanja nauči novih veščin. Obdobje življenja Dragotina Ketteja je dovolj oddaljeno, da obiskovalci ne poznajo dovolj dediščine obdobja. Na osnovi koncepta DRAMMA se obiskovalca vključi v doživetja, ki samo dediščino prostora oživijo: npr. košnja trave po starih običajih, peka kruha v krušni peči, kot se je to nekoč v Kettejevih časih delalo. Doživetja, v katera je vključen obiskovalec, so nepozabna in igrajo ključno vlogo v transformaciji obiskovalca (Weiyi Teoh et al., 2023) ter pozitivno vplivajo na identiteto udeleženca (poznavanje novih veščin) in njegovo počutje (Roiphe, 2025).

Vloga tehnologije

V celotnem dosedanjem besedilu je bil v ospredju osebni kontakt obiskovalca in literarne poti ter lokalnih deležnikov. A v članku želimo še posebej izpostaviti, da se lahko literarne poti v posthumanistični pogled turizma vključijo tudi s pomočjo

tehnologije, kot so spletna vodenja, mobilne aplikacije, virtualna resničnost ali obogatena resničnost. Človeštvo namreč presega svoje tradicionalne meje in se razvija v raznolike oblike in identitete, kot so umetna inteligenca in kibernetski organizmi. Ob tem tehnološki napredek spreminja način, kako razumemo in dojemamo svet in sebe, tehnologija nam nenadoma omogoča, da literarno pot obiščemo in se po njej sprehodimo prek spleta iz udobja svojega doma. Dominko (2013, 85) ugotavlja, da sta se zahodni humanizem in antropocentrizem skozi prežemanje »človekovega vsakdana z visokimi tehnologijami in postopni virtualizaciji resničnega« našla v krizi, posthumanizem pa v množici različnih diskurzov po njenem mnenju »reflektira ethos sodobnega človeka ob vse večji tehnologizaciji in protetizaciji« (Dominko, 2013, 87).

Tudi Kettejeva literatura ponuja prostor za raziskovanje in izražanje različnih konceptov in idej, povezanih s posthumanizmom. Tako lahko obiskovalci preko Kettejevih del in vodnikov po Kettejevi poti raziskujejo vprašanja identitete, tehnologije, etike, ekologije in drugih tem, povezanih s posthumanistično miselnostjo. Seveda pa je s posthumanističnimi idejami lahko povezana tudi literatura sama, saj ponuja prostor za raziskovanje in izražanje idej, konceptov in vprašanj, povezanih s posthumanizmom. Avtorji lahko prek Kettejevih ali svojih del raziskujejo in k razmisleku vabijo bralce. V Kettejevih delih najdemo motive narave, ljubezni, pesnik preizprašuje obstoj, smrt in minljivost. Kettejeva pot lahko obiskovalce spodbudi, da – na osnovi Kettejevih del in skozi primerjave Kettejevega ustvarjanja z drugimi literati – razmišljajo o prihodnosti človeštva, tehnologije in družbe ter izzovejo tradicionalne predstave o človeku in njegovem mestu v svetu. Tehnologije lahko omogočijo turistom bolj interaktivno in poglobljeno doživetje literarnih krajev in zgodb, hkrati pa spodbujajo razmišljanje o vlogi tehnologije pri oblikovanju človeške izkušnje in identitete. Menimo torej, da lahko literarne poti v posthumanističnem pogledu turizma prispevajo k razvoju bolj celostnih, empatičnih in povezanih turističnih izkušenj, ki upoštevajo raznolikost identitet, povezavo med človekom in okoljem ter vlogo tehnologije pri oblikovanju izkušenj. Liu (2020) trdi, da digitalna tehnologija omogoča preusmeritev načina prikazovanja dediščine od prejšnjih načinov, ki so bili pretežno monolitni in statični, k bolj raznolikemu, izkustvenemu in interaktivnemu pristopu ter omogočanju novih povezav med dediščino in javnostjo.

Obiskovalci lahko tehnologijo (tako kot interpretacijo) uporabljajo sami, kot samovodenje, ali pa uporabijo tehnologije vodi strokovnjak, interpret ali turistični vodnik. Lucifora in sodelavci (2023) poudarjajo, da je VR novo sredstvo, ki spodbuja

uporabnike, da začutijo socialno kohezivnost ob pogledu v virtualni svet. Ne le to, empatični ljudje v virtualnem okolju doživljajo večjo čustveno vpletenost, jezikovni sistemi pa zaznajo tudi čustva in moralne vrednote v govoru. Področje se intenzivno raziskuje, zato ga je vredno skrbno spremljati in najnovejša dognanja vključiti v novo nastajajoče projekte. Dejstvo je, da so vsebine, pripravljene na osnovi najnovejše tehnologije, ne glede na to, da si nekateri želijo internetne ali tehnološke razstrupitve, privlačne pravzaprav pri vseh generacijah. Digitalna izkušnja postopoma postaja pomembna sestavina dediščinske izkušnje obiskovalcev (Liu, 2020). Uporaba digitalnih sredstev pri interpretaciji dediščine je v času po pandemiji covid-19 močno porasla. Tudi turistični vodniki so se morali zaradi pandemičnih omejitev prilagoditi, usvojiti novo tehnologijo in nove veščine. Nove metode dosega publike preko digitalnega sveta pa so dobile zelo različna poimenovanja. Neenotna terminologija je privedla do nerazumevanja izvajanja vodenih ogledov na trgu. Papadopoulou in soavtorji (2023) predlagajo poimenovanje digitalnih aktivnosti turističnih vodnikov glede na uporabo tehnologije, glede na vključenost in glede na možnost interaktivnosti. Delo turističnih vodnikov v digitalnem svetu postavijo pod en krovni naziv spletni vodeni ogledi (*online guided tours*) in jih delijo v tri skupine: skupino spletnega seminarja (*webinar*), skupino virtualnih doživetij z uporabo virtualnih sredstev (*virtual tours*) in skupino vodenih ogledov v živo preko pretočnih vsebin (*live streaming guided tours*). Vsako od omenjenih spletnih vodenih ogledov ima svoje ciljne publike, vsi načini pa so učinkoviti za predstavitev dediščine poti.

Pomembno je, da interpretacija literarne poti vključuje tudi nove tehnologije, saj na ta način dosežemo čim širši krog zainteresirane javnosti. Digitalni svet omogoča, da se podaljša trajanje turistične dejavnosti. V času »nizke« sezone, ko se obiskovalci šele pripravljajo na odhod na destinacijo (Shiyong et al., 2023): izobraževanje vnaprej (*webinar*, spletni vodeni ogled v živo), omogoča destinaciji in deležnikom destinacije, da izvajajo aktivnosti promocije in osveščanja javnosti. S pomočjo spletnih vodenih ogledov destinacija in deležniki dosežejo tudi publiko, ki sicer (morda le začasno) ne more na potovanja zaradi časovne omejenosti, omejenosti finančnih sredstev ali zdravstvenih omejitev. Na drugi strani spletni vodeni ogledi vplivajo na odpornost deležnikov turistične destinacije, saj usposobljeni turistični vodniki skupaj z lokalnimi prebivalci in s partnerji destinacije pripravljajo skupna spletna doživetja, ki so povezana npr. s Kettejevo literarno potjo: kot npr. že omenjena demonstracija peke kruha v krušni peči, priprava domačega soka sadne poti na

Ilirskobistriškem, predstavitev znamenitosti, ki so sicer zaprte za javni ogled (zasebni prostori, kraji, kamor obiskovalci zaradi občutljivosti, krhkosti ali zaradi nedostopne dediščine naj ne bi hodili v velikem številu – prim. tabela 1) predstavitev lokalnega rokodelca, (ki lahko potem svoje izdelke prodaja po spletu), različnih etnoloških lokalnih posebnosti, ki so tako ali drugače povezane s potjo. Literarna pot Dragotina Ketteja, predstavljena preko spleta, ima priložnost predstavitve veliko več vsebine raznolike dediščine področja, saj se lahko spletne aktivnosti izvajajo redno, morda celo na tedenski bazi (glede na zmožnosti oziroma usposobljenosti kadra). Spletna predstavitev doživetij literarne poti Dragotina Ketteja za različne ciljne skupine (starejše v domovih starostnikov, tujce, Slovence v tujini, študente tujih univerz, ki jim spletni ogled predstavlja del terenskih vaj itd.) je lahko trajnosten in vključujoč način izvajanja interpretacije dediščine, saj ne povzroča negativnih vplivov na neokrnjeno okolje, ki želi takšno tudi ostati. Vsak razvoj turizma namreč negativno vpliva na porabo energije (Halkos & Ekonomou, 2023). Novi produkti, nove destinacije lahko nove izzive prepoznajo in jih upoštevajo že pri sami pripravi. Evropa kot destinacija ima zaradi turizma veliko izzivov, saj je ogljični odtis previsok (Laroche et al., 2023), zato je sledenje priporočilom strategije Evrope kot ogljično nevtralne destinacije do leta 2050 izredno pomembno (Evropski parlament, 2019). Namen predstavitve unikatne dediščine pesnika Ketteja je, da jo spozna kar najširši krog svetovne javnosti. To pa ne pomeni, da morajo vsi, ki bi jo radi spoznali tudi osebno, priti na mesto poti. Sodobne tehnologije omogočajo predstavitve novonastale poti na veliko bolj trajnosten in vključujoč način, in sicer s spletnim vodenjem, ki ga med drugim izvaja ena od soavtoric članka. Za podrobnejšo analizo učinkov spletnih in drugih vodenj po Kettejevi poti je še prezgodaj, saj je prenovljena pot šele dobro zaživela. K razvoju in osveščenosti o poti bodo pripomogli tudi različni kulturni dogodki (Potočnik Topler, 2021), organizirani v živo in prek spleta.

Z različnimi in razvijajočimi se tehnikami dediščinske interpretacije, z vključevanjem deležnikov in vključujočim soustvarjanjem vsebin se torej ohranjata tako dediščina kot tudi lokalna identiteta, obenem pa se v primeru literarnih poti razvijajo tudi izobraževanje in bralna pismenost (Mansfield et al., 2024), kar so ne zgolj dobre osnove za kakovosten turistični produkt in za kakovostna turistična doživetja, ampak dejavnost, ki jo potrebuje družba in posameznik. Ker literarne poti niso izolirane od okolja, je treba vanje vključiti tudi druge deležnike (kot so na primer kulinarčni ponudniki), ki primarno ne sodijo na različna

področja kulture v njenem tradicionalnem smislu, vendar pripomorejo k prijaznosti, privlačnosti in vsestranskosti tematske poti, ki je namenjena različnim ciljnim skupinam obiskovalcev.

Sodobne literarne poti presegajo kartezijansko načelo, po katerem se materialni svet ločuje od duhovnega in se človeka obravnava ločeno od okolja. Razumevanje korenini v ideji človekove nadvlade naravi, medtem ko so sodobne tematske poti zasnovane na holističnem dojetanju sveta (Perko, 2014, 57; 2015), ki je bliže posthumanistični paradigmi in se odmika od antropocentričnosti (Braidotti, 2019).

SKLEP

Raziskovanje prostorov z dediščino skozi branje in sprehode po literarnih poteh ponuja številne možnosti za ustvarjanje kakovostnih, kuriranih izkušenj in doživetij, ki so skladne s posthumanistično paradigmo. Poudariti velja, da literarne poti niso zgolj orodje za oblikovanje in znamčenje destinacij, ampak tudi za predstavljanje in ohranjanje literarne dediščine, za krepitev identitete določenega kraja in njenih prebivalcev, pa tudi pripomoček za oblikovanje identitete turista. Razvoj literarnih poti je v sozvočju z ambicijo Slovenije, da se umesti kot zelena, aktivna in zdrava destinacija za tako imenovana petzvezdična doživetja.

Literarna pot Dragotina Ketteja v Ilirski Bistrici predstavlja uspešen model trajnostnega literarnega turizma, ki združuje avtorjevo dediščino, naravne danosti in digitalne tehnologije (npr. QR kode, aplikacije) v privlačen turistični produkt. Skozi posthumanistični pristop poudarja povezanost človeka z naravo in tehnologijo ter spodbuja odgovorno rabo virov, medtem ko oblikovanje doživetij po modelu

DRAMMA omogoča globoka obiskovalčeva doživetja. Ključno za razvoj Kettejeve literarne poti je sodelovanje lokalnih skupnosti, strokovnjakov različnih disciplin in javnega sektorja (občina, RRA, OŠ, STO). Naša raziskava kaže, da je potrebno več prizadevanj za vključujoč, odgovoren in trajnosten turizem, ki bo upošteval bogato literarno dediščino in znanje o drugih vidikih lokalne kulture, narave in identitete. Na primeru Kettejeve poti sta se potrdila potencial literarnega turizma kot orodja za trajnostni razvoj destinacij ter pomembnost vključevanja lokalnih skupnosti in strokovnjakov različnih strok v proces načrtovanja, upravljanja in promocije literarnih poti. V dediščinskem okviru Kettejeva pot predstavlja celostno orodje za interpretiranje Kettejevega življenja in njegovega ustvarjanja, zlasti na Ilirskobistriškem, skladno s sodobno filozofijo kuriranja turističnih doživetij. Za uresničitev potencialov potrebuje večjo promocijo in dobro upravljanje, ki bo omogočalo vsebinsko nadgradnjo doživetij in njihovo evalvacijo.

Za sistematični nadaljnji razvoj literarnega turizma avtorice predlagamo pripravo Strategije razvoja literarnega turizma v Sloveniji, ki bi opredelila ključne cilje in ukrepe. Upravljalci in snovalci literarnih znamenitosti so lahko različni – od zasebnikov do javnih muzejev, tam zaposlenih kustosov in kuratorjev ali pa za znamenitosti skrbijo na ravni tako imenovanih DMO-jev (angl. destination management organization), ki v Sloveniji delujejo kot RRA (regionalne razvojne agencije) v okviru posameznih občin ali regij, medtem ko Slovenska turistična organizacija (STO) skrbi za celovit razvoj slovenske turistične ponudbe. V vseh primerih je ključno povezovanje s strokovnjaki in, ko gre za še živeče avtorje, z avtorji, saj možnost srečanja z njimi poveča privlačnost destinacije.

LITERARY ROUTES AS TOOLS OF PRESERVING HERITAGE AND TOURISM DEVELOPMENT: THE CASE OF DRAGOTIN KETTE ROUTE

Jasna POTOČNIK TOPLER

University of Maribor, Faculty of Tourism, Cesta prvih borcev 36, 8250 Brežice, Slovenia
e-mail: jasna.potocnik1@um.si

Aneja ROŽE KRAVANJA

Municipality Ilirska Bistrica, Bazoviška cesta 14, 6250 Ilirska Bistrica, Slovenia
aneja.roze.kravanja@ilirska-bistrica.si

Mateja KREGAR GLIHA

University of Maribor, Faculty of Tourism, Cesta prvih borcev 36, 8250 Brežice, Slovenia
e-mail: mateja.kregar1@student.um.si

SUMMARY

Local literary heritage is becoming increasingly interesting in the time of growing globalization, as it serves numerous functions, including promoting economic development, education, and critical thinking. Ethnologists and tourism researchers emphasize the role of participation and the “bottom-up” approach in achieving sustainability. Regarding all this, literary routes have become recognized tools in tourism for redirecting tourists and enriching destination experiences, thereby increasing its attractiveness and revenue. In Slovenia, routes like the Cankar Route and the Gregorčič Route are significant parts of cultural identity. This article focuses on the literary route of Dragotin Kette (1876–1899) in Ilirska Bistrica and considers literary routes and the formation of tourist experiences through the paradigm of posthumanism. With a posthumanistic approach, literary routes also incorporate the natural environment and living beings, promoting empathy and exploring the social and cultural contexts of literary works. Technology, such as mobile applications and augmented reality, further enhances the tourist experience. The renovation of Kette’s Route in Ilirska Bistrica highlights the importance of revitalizing literary heritage by involving various stakeholders and technology that enables interactive interpretation. Cooperation and co-creation with local communities promotes sustainable tourism and healthy living. Proper communication and interpretation of literary heritage, though, are essential for transmitting historical and cultural values and for encouraging dialogue in society.

Keywords: Dragotin Kette, literary routes, literary heritage, inclusion of stakeholders, communication of heritage, literary tourism

VIRI IN LITERATURA

- Andersson, Ingrid (2022):** The Subject in Post-humanist Theory: Retained Rather than Dethroned. *Educational Philosophy and Theory*, 54, 4, 395–403.
- Arnould, Eric J., Price, L. Linda & Patrick Tierney (1998):** Communicative Staging of the Wilderness Servicescape. *Service Industries Journal*, 18, 3, 90–115.
- Arnstein, Sherry R. (1969):** A Ladder of Citizen Participation. *Journal of the American Institute of Planners*, 35, 4, 216–224.
- Berložnik Šuler, Janja & Aleš Gačnik (2022):** Kreativni turizem in gastronomske turistične izkušnje. *Glasnik SED*, 62, 1, 70–82.
- Bistriški odmevi (2021):** Letošnja »Poletna muzejska noč« na gradu Prem v znamenju prenovljene razstave o Dragotinu Ketteju in njegove uglasbljene poezije 2021. Bistriški odmevi: Glasilo občine Ilirska Bistrica. Ilirska Bistrica, junij – julij 2021, 28–29.
- Braidotti, Rosi (2019):** A Theoretical Framework for the Critical Posthumanities. *Theory, Culture & Society*, 36, 6, 31–61.
- Carson, Susan, Hawkes, Lesley, Gislason, Kari & Kate Cantrell (2017):** Literature, Tourism and the City: Writing and Cultural Change. *Journal of Tourism and Cultural Change*, 15, 4, 380–392.
- Čevik, Samet (2020):** Literary Tourism as a Field of Research over the period 1997–2016. *European Journal of Tourism Research*, 24, 2407. <https://doi.org/10.54055/ejtr.v24i.409> (zadnji dostop: 2025-06-03).
- Chen, Ning Chris, Dwyer, Larry & Tracey Firth (2018):** Residents' Place Attachment and Word-of-mouth Behaviours: A Tale of Two Cities. *Journal of Hospitality and Tourism Management*, 36, 1, 1–11.
- Cohen, Erik (2019):** Posthumanism and Tourism. *Tourism Review*, 74, 3, 416–427.
- Cohen-Hattab, Kobi & Jenni Kerber (2004):** Literature, Cultural Identity and the Limits of Authenticity: A Composite Approach. *International Journal of Tourism Research*, 6, 2, 57–73.
- Čeligoj, Vojko (2009):** Četrtrič po Kettejevi poti. Bistriški odmevi: Glasilo občine Ilirska Bistrica. Maj 2009, 13.
- Čeligoj, Vojko (2011):** Pohod za zdravje že desetič. Bistriški odmevi: Glasilo občine Ilirska Bistrica. Maj 2011, 17.
- Dominko, Tanja (2013):** Posthumanizem in posthumano. *Primerjalna književnost*, 36, 3, 85–97.
- Edelheim, Johan (2015):** Tourist Attractions: From Object to Narrative. Bristol, Channel View Publications.
- Engreen (2021):** Ogled zelene infrastrukture ob Kettejevi poti. <https://www.ilirska-bistrica.si/objava/772897> (zadnji dostop: 2025-06-19).
- Evropski parlament (2019):** Kaj je ogljična nevtralnost in kako jo lahko dosežemo do leta 2050?. <https://www.europarl.europa.eu/topics/sl/article/20190926STO62270/kaj-je-ogljicna-nevtralnost-in-kako-jo-lahko-dosezemo-do-leta-2050> (zadnji dostop: 2025-06-19).
- Fakin Bajec, Jasna, Bratož, Silva, Štemberger, Tina & Melita Lemut Bajec (2023):** Spodbujanje kritičnega mišljenja prek vsebin kulturne dediščine. *Glasnik SED*, 63, 1, 20–32.
- Foris, Diana & Elena Sorlescu (2022):** Conceptualization and Development of Cultural Literary Routes. V: Katsoni, Vicky & Andreea Claudia Șerban (ur.): *Transcending Borders in Tourism Through Innovation and Cultural Heritage: 8th International Conference, IACuDiT, Hydra, Greece, 2021*. Cham, Springer International Publishing, 557–569.
- GKD Borovci (2020):** Kolesarjenje po Kettejevi poti uspelo!. <http://faktujetu.si/novice/kolesarjenje-po-kettejevi-poti-uspelo/> (zadnji dostop: 2025-06-19).
- Gössling, Stefan, Balas, Martin, Mayer, Marius & Sun Ya-Yen (2023):** A Review of Tourism and Climate Change Mitigation: The Scales, Scopes, Stakeholders and Strategies of Carbon Management. *Tourism Management*, 95, 104681. <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0261517722001947> (zadnji dostop: 2025-06-03).
- Graburn, Nelson & Takayoshi Yamamura (2020):** Contents Tourism: Background, Context, and Future. *Journal of Tourism and Cultural Change*, 18, 1, 1–11.
- Guia, Jaume & Tazim Jamal (2020):** A (Deleuzian) Posthumanist Paradigm for Tourism Research. *Annals of Tourism Research*, 84, 102982. <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/32834223/> (zadnji dostop: 2025-06-15).
- Halkos, George & George Ekonomou (2023):** Can Business and Leisure Tourism Spending Lead to Lower Environmental Degradation Levels?: Research on the Eurozone Economic Space. *Sustainability*, 15, 7, 6063.
- Hayes, Stu & Hazel Tucker (2022):** Remaking a Case for Philosophic Practitioner Education. *Annals of Tourism Research*, 94, 103404. <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S016073832200055X> (zadnji dostop: 2025-06-13).
- Herbrechter, Stefan (2013):** Posthumanism: A Critical Analysis. London, New York, A&C Black.
- Herbert, David (2001):** Literary Places, Tourism and the Heritage Experience. *Annals of Tourism Research*, 28, 2, 312–333.
- Hoppen, Anne, Brown, Lorraine & Alan Fyall (2014):** Literary Tourism: Opportunities and Challenges for the Marketing and Branding of Destinations?. *Journal of Destination Marketing & Management*, 3, 1, 37–47.
- Ilić, Jelica, Lukić, Tin, Besermenji, Snežana & Ivana Blešić (2021):** Creating a Literary Route Through the City Core: Tourism Product Testing. *Journal of the Geographical Institute "Jovan Cvijić" SASA*, 71, 1, 91–105.

Jurinčič, Nina (2016): Literary tourism and the cultural geography of a place: Case study – James Joyce Centre and Dublin. *Annales, Series Historia et Sociologia*, 26, 2, 247–258.

Kaarlenkaski, Taija & Tytti Steel (2020): Post-humanism and Multispecies Ethnology. *Ethnologia Fennica*, 47, 2, 1–4.

Kakež, Mateja (b. I.): Kettejeva pot od Ilirske Bistrice do Prema (zloženka). Ilirska Bistrica, TIC Ilirska Bistrica.

Keršič Svetel, Marjeta (2010): Strokovna izhodišča za smernice in standarde kakovosti na področju načrtovanja interpretacije dediščine podeželja. V: Mahne, Lili, Mahne, Tina, Starič, Metka & Tomaž Stojanovič (ur.): *Identiteta je tudi interpretacija preteklosti*. Cerknica, Notranjski ekološki center NEC, 5–18.

Koščak, Marko & Tony O'Rourke (2023): Cultural and Heritage Tourism: A Potential for Local Sustainable Tourism Development?. V: Koščak, Marko & Tony O'Rourke (ur.): *Ethical and Responsible Tourism*. London, Routledge, 44–59.

Laroche, Perrine C. S. J., Schulp, Catharin J. E., Kastner, Thomask & Peter H. Verburg (2023): The Role of Holiday Styles in Shaping the Carbon Footprint of Leisure Travel Within the European Union. *Tourism Management*, 94, 104630. <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0261517722001431> (zadnji dostop: 2025-06-03).

Liu, Ying (2020): Evaluating Visitor Experience of Digital Interpretation and Presentation Technologies at Cultural Heritage Sites: A Case Study of the Old Town, Zuoying. *Built Heritage*, 4, 1, 14. <https://built-heritage.springeropen.com/articles/10.1186/s43238-020-00016-4> (zadnji dostop: 2025-06-01).

Lovrentjev, Sonja (2015): Education of Tourist Guides: Case of Croatia. *Procedia Economics and Finance*, 23, 555–562.

Lucifora, Chiara, Schembri, Massimiliano, Poggi, Francesco, Grasso, M. Giorgio, & Aldo Gangemi (2023): Virtual Reality Supports Perspective Taking in Cultural Heritage Interpretation. *Computers in Human Behavior*, 148, 1–13.

Lukan, Vilja (2022): Težka dediščina in temnačni turizem: primer nekdanjega koncentracijskega taborišča Ljubelj. *Glasnik SED*, 62, 1, 45–56.

Lusby, Carolin (2021): Benefits and Threats of Travel and Tourism in a Globalized Cultural Context. *World Leisure Journal*, 63, 1, 2–4.

Makovec Haložan, Mojca, Bedrač, Rosvita, Čeh, Danilo, ... & Laura Pompe Sterle (2010): Priporočila za postavitev signalizacije za pohodne poti in poti nordijske hoje: Študija o označevanju in vzdrževanju tematskih pohodnih poti. Ljubljana, Služba Vlade RS za lokalno samoupravo in regionalno politiko.

Mansfield, Charlie & Jasna Potočnik Topler (2026): Potopisno pripovedništvo za turizem in znamčenje mest: metodologije pisanja o urbanih prostorih. Maribor, Univerza v Mariboru, Univerzitetna založba. <https://press.um.si/index.php/ump/catalog/book/1094> (zadnji dostop: 2025-06-13).

Mansfield, Charlie & Jasna Potočnik Topler (2023): Travel Writing for Tourism and City Branding: Urban Place-Writing Methodologies. Abingdon, New York, Routledge, Taylor & Francis Group.

Mansfield, Charles, Roberts, Zoe & Jasna Potočnik Topler (2025): Communicating Tourism Destinations Through Travel Writing: A Case Study on Travel Content Research in Tourism Co-Creation. *Turyzm/Tourism*, 35, 1, 55–66.

Mansfield, Charlie, Séraphin, Hugues, Wassler, Philipp & Jasna Potočnik Topler (2024): Travel Writing as a Tool for Sustainable Initiatives: Proposing a Dialogue Journaling Process Model. *Journal of Travel Research*, 64, 2, 485–493.

Meyer, Dorothea (2004): Tourism Routes and Getaways: Key Issues For the Development of Tourism Routes and Gateways and Their Potential For Pro-Poor Tourism. <https://odi.org/en/publications/routes-and-gateways-key-issues-for-the-development-of-tourism-routes-and-gateways-and-their-potential-for-pro-poor-tourism/> (zadnji dostop: 2025-05-13).

Mossberg, Lena (2008): Extraordinary Experiences Through Storytelling. *Scandinavian Journal of Hospitality and Tourism*, 8, 3, 195–210.

Mossberg, Lena, Therkelsen, Anette, Huijbens, Edward H., Björk, Anna-Karin & Peter Olsson (2011): Storytelling and Destination Development. <https://vbn.aau.dk/en/publications/storytelling-and-destination-development-possibilities-and-drawba> (zadnji dostop: 2025-06-20).

Neprekinjenost sebe (2023): Neprekinjenost sebe: ohranjanje ilirskobistriške identitete. <https://www.ilirska-bistrica.si/objava/839104> (zadnji dostop: 2025-06-19).

Newman, David B., Tay, Louis & Ed Diener (2014): Leisure and Subjective Well-Being: A Model of Psychological Mechanisms as Mediating Factors. *Journal of Happiness Studies*, 15, 555–578.

Nguyen-Viet, Bang & Si Van Nguyen (2023): Authentic Experience, Place Attachment, and Behavioral Intention: Vietnamese Religious Tourism. *SAGE Open*, 13, 4. <https://doi.org/10.1177/21582440231216193> (zadnji dostop: 2025-06-02).

Papadopoulou, Dimitria, Lupașcu, Tatiana & Mateja Kregar Gliha (2023): Online Guided Tours: Terminology and New Ways of Cultural Heritage Interpretation by Tourist Guides. *Proceedings of an International Conference*. Tulcea.

Perko, Verena (2014): Muzeologija in arheologija za javnost: muzej Krasa. Ljubljana, Kinetik, zavod za razvijanje vizualne kulture.

Perko, Verena (2015): Muzej Krasa: med željami, potrebami sodobne družbe, teorijo in prakso. Kronika: Iz zgodovine Krasa, 63, 3, 717–724.

Pokrajinskimuzejkoper.si (2021): Ne bom se vdal: Življenje Dragotina Ketteja. <https://www.pokrajinskimuzejkoper.si/si/zbirke/ne-bom-se-vdal-zivljenje-dragotina-ketteja> (zadnji dostop: 2025-06-20).

Pond, Kathleen Lingle (1993): The Professional Guide: Dynamics of Tour Guiding. Cornell, Van Nostrand Reinhold.

Potočnik Topler, Jasna (2020): Literarni turizem in priložnosti za njegov razvoj v Sloveniji: Louis Adamič - pisatelj z zgodbo, ki povezuje Slovenijo, Balkan in Združene države Amerike. Maribor, Univerzitetna založba Univerze v Mariboru.

Potočnik Topler, Jasna (2021): Cultural Events as Tools of Developing Sustainable Tourism in Rural Areas – the Case of Sevnica in Slovenia. *Annales, Series Historia et Sociologia*, 31, 2, 245–258.

Potočnik Topler, Jasna (2022): Literary Walking Tours as a Form of Well-Being: Slovene Writers' Trail and the Prežihov Voranc Route. V: Borlinič Gačnik, Maja & Milica Rančič Demir (ur.): *Contemporary Issues in Tourism*. Maribor, Univerza v Mariboru, 159–175.

Potočnik Topler, Jasna, Webb, Jane, Petek, Vita & Mateja Kregar Gliha (2024): Communication in Tourism: Tour(ist) Guides, Storytelling and the DRAMMA Model. V: Potočnik Topler, Jasna & Mojca Kompara Lukančič (ur.): *Active and Inclusive Teaching of Literacy and Communication Skills For Enhanced Employment and Sustainable Economic Growth*. Maribor, Univerza v Mariboru, 83–103.

Potočnik Topler, Jasna, Zubanov, Violeta, Gorenak, Mitja & Mladen Knežević (2017): Communication Skills in the Tourism Sector: The Role of Tour Guides in Presenting Attractions. *Tourismos*, 12, 1, 59–78.

Reisinger, Yvette & Carol Steiner (2006): Reconceptualising Interpretation: The Role of Tour Guides in Authentic Tourism. *Current Issues in Tourism*, 9, 6, 481–98.

Richards, Greg (2018): Cultural Tourism: A Review of Recent Research and Trends. *Journal of Hospitality and Tourism Management*, 36, 12–21.

Richards, Greg (2024): The Curatorial Turn in Tourism and Hospitality. *International Journal of Contemporary Hospitality Management*, 36, 13, 19–37.

Roiphe, Alberto (2025): Literary Tourism: Expanding Concepts between Writers and Tourist-readers. *Tourism & Heritage Journal*, 7, 1, 1–18.

Ropret Homar, Aja & Ljubica Knežević Cvelbar (2023): Combatting Climate Change Through Message Framing? A Real Behavior Experiment on Voluntary Carbon Offsetting. *Journal of Travel Research*, 63, 4. <https://doi.org/10.1177/00472875231179400> (zadnji dostop: 2025-05-30).

Rože, Aneja (2021): Evropski teden mobilnosti v občini Ilirska Bistrica: Za več življenja in manj motornega prometa v Ilirski Bistrici. Ilirska Bistrica, Bistriški odmevi: Glasilo občine Ilirska Bistrica, avgust–oktober, 24–25.

Rože, Aneja (2022a): Trajnostno povezani v Ilirski Bistrici. Bistriški odmevi: Glasilo občine Ilirska Bistrica, avgust–september, 16–17.

Rože, Aneja (2022b): Idejni načrt prenove Kettejeve poti (interno gradivo). Ilirska Bistrica, Občina Ilirska Bistrica.

Rože, Aneja (2022c): Šolski živžav na Premu: Premska osnovna šola od ustanovitve do začetka 20. stoletja. *Kronika*, 70, 1, 105–122.

Rože, Aneja (2023a): Spominska obeležja Dragotinu Ketteju od pesnikove smrti do stote obletnice njegovega rojstva. *Kronika: Iz zgodovine Ilirske Bistrice*, 71, 3, 591–609.

Rože, Aneja (2023b): Oprema na Kettejevi poti (interno gradivo). Ilirska Bistrica, Občina Ilirska Bistrica.

Shiyong, Zheng, Wu, Mingyue & Junyun Liao (2023): The Impact of Destination Live Streaming On Viewers' Travel Intention. *Current Issues in Tourism*, 26, 2, 184–198.

Squire, Shelagh J. (1996): Literary Tourism and Sustainable Tourism: Promoting 'Anne of Green Gables' in Prince Edward Island. *Journal of Sustainable Tourism*, 4, 3, 119–34.

Sta.si (2006): Danes prvi pohod po poti pesnika Dragotina Ketteja. <https://www.sta.si/1041431/danes-prvi-pohod-po-poti-pesnika-dragotina-ketteja> (zadnji dostop: 2025-06-19).

STO, Slovenija, zakladnica literature (2024): Slovenija, zakladnica literature. <https://www.slovenia.info/sl/zgodbe/slovenija-zakladnica-literature> (zadnji dostop: 2025-06-19).

STO, Umetnost in kultura 2024–2025 (2024): Slovenska turistična organizacija. Umetnost in kultura 2024–2025. https://www.slovenia.info/uploads/kultura/SUK/SUK_dokument_final_SPLET.pdf (zadnji dostop: 2025-06-19).

Strategija (2017): Strategija trajnostne rasti slovenskega turizma 2017–2021. Ljubljana, Ministrstvo za gospodarski razvoj in tehnologijo. https://www.slovenia.info/uploads/dokumenti/kljuni_dokumenti/strategija_turizem_koncno_9.10.2017.pdf (zadnji dostop: 2025-06-21).

Strategija (2022): Strategija slovenskega turizma 2022–2028. Ljubljana, Ministrstvo za gospodarski razvoj in tehnologijo. <https://www.gov.si/assets/ministrstva/MGTS/Dokumenti/DTUR/Nova-strategija-2022-2028/Strategija-slovenskega-turizma-2022-2028-dokument.pdf> (zadnji dostop: 2025-06-21).

Taylor, Carol A., Hogarth, Hannah, Cranham, Joy ... & Karen Barr (2023): Concept-ing with the Gift: Walking Method/ologies in Posthumanist Research. *Journal of Posthumanism*, 3, 1, 13–31.

TD BISTRIC (2018): Dan za kulturo in tek: 1. tek po Kettejevi poti. Bistriški odmevi: Glasilo Občine Ilirska Bistrica 69, 46.

Thomsen, Bastian, Copeland, Kellen, Fennell, Samuel R., Thomsen, Jennifer, ... & Olav Muurlink (2023): The Promise of Posthumanism in Wildlife Eco-tourism: A Set of Case Studies of Veterinarians' Role at Wildlife Rehabilitation Centers in Costa Rica. *Journal of Ecotourism*, 1–19. <https://www.tandfonline.com/doi/pdf/10.1080/14724049.2023.2214707> (zadnji dostop: 2025-04-02).

Tribe, John (2002): The Philosophic Practitioner. *Annals of Tourism Research*, 29, 2, 338–357.

Tribe, John & Brendan Paddison (2021): Degrees of Change: Activating Philosophic Practitioners. *Annals of Tourism Research*, 91, 103290. <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S0160738321001687> (zadnji dostop: 2025-06-03).

TV Galeja (2024): Nепреkinjenost sebe – Prem, marec 2024. <https://www.youtube.com/watch?v=JQrQyfli6R8> (zadnji dostop: 2025-06-19).

Vitić-Četković, Andriela, Jovanović, Ivona & Jasna Potočnik Topler (2020): Literary Tourism: The Role of Russian 19th Century Travel Literature in the Positioning of the Smallest European Royal Capital – Cetinje. *Annales, Series Historia et Sociologia*, 30, 1, 81–98.

Weiyii Teoh, Mark, Kwek, Anna & Ying Wang (2023): An Analytical Autoethnographic Study of Culture's Role in Transformative Tourism Experiences. *Tourism Management Perspectives*, 46, 101097. <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S2211973623000259> (zadnji dostop: 2024-06-15).

Weng, Lisheng, Liang, Zengxian & Bao Jigang (2020): The Effect of Tour Interpretation on Perceived Heritage Values: A Comparison of Tourists With and Without Tour Guiding Interpretation at a Heritage Destination. *Journal of Destination Marketing & Management*, 16, 100431. <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S2212571X20300536> (zadnji dostop: 2025-05-29).

Wondirad, Amare & Biruk Ewnetu (2019): Community Participation in Tourism Development as a Tool to Foster Sustainable Land and Resource Use Practices in a National Park Milieu. *Land Use Policy*, 88, 104155. <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0264837719305058> (zadnji dostop: 2024-06-06).

Xuemei, Liu, Rahman, Mohamad Luthfi Abdul, Veeramuthu, Saravanan & Guanghui Qiao (2023): Evolutionary Paths and Trends in Literary Tourism Research: A Visual Analysis Based on Citespace. *Journal of Quality Assurance in Hospitality & Tourism*, 26, 4, 763–783.

ZRC-SAZU (2025): Zgodbarjenje. <https://isjfr.zrc-sazu.si/sl/terminologisce/svetovanje/zgodbarjenje> (zadnji dostop: 2025-06-19).

Zupan Sosič, Alojzija (2020): Osrednji literarni muzej kot pospeševalec literarnega turizma v Sloveniji. *Slavia Centralis*, 11, 2, 119–131.